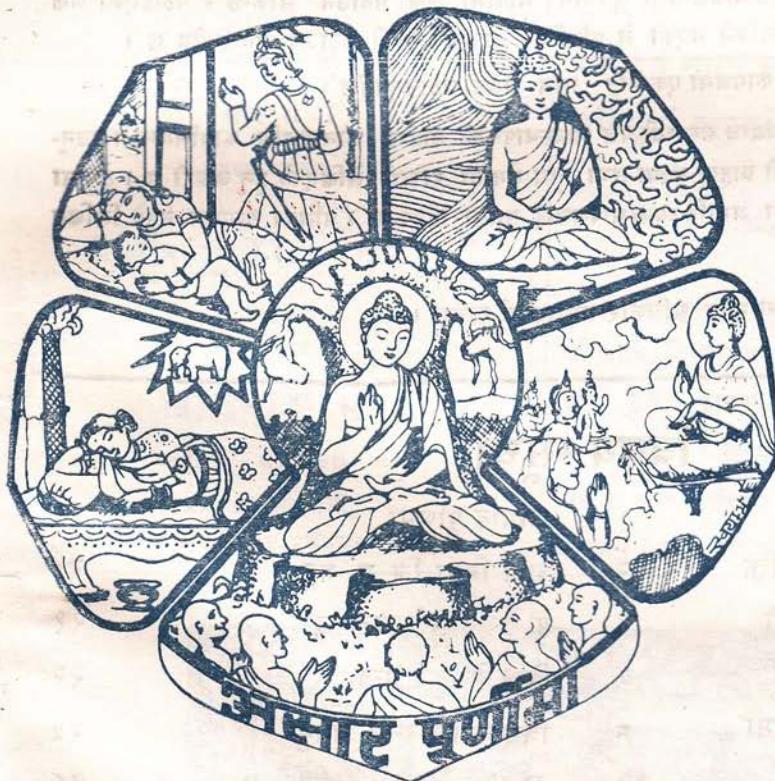

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा समुद्दस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDABHOOMI

वार्षिक ग्राहक शुल्क ३०।
आजीवन शुल्क ३००।
एक प्रतिको ३।

(आषाढ पूर्णिमाको दिन भगवान् बुद्ध सम्बन्धी पाँच विशेष संयोग)

बुद्धसम्बत् २५३१
नेपालसम्बत् ११०७
वर्ष १५

आषाढ पूर्णिमा
दिल्ला थ्व
अंक ३

विक्रमसम्बत् २०४४
1987 A. D.
Vol. 15

आषाढ
July
No. 3

“आनन्दभूमि” को नियम

- (१) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने नेपालको एकमात्र पुरानो बुद्धधर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिका हो । यो प्रत्येक पूर्णिमाको दिनसम्माना निस्कनेछ । यसको आजीवन ग्राहकशुल्क ३००/- र वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ३०/- मात्र छ । जुनसुकै महीनामा पनि ग्राहक बन सकिन्छ । एक प्रतिकं रु. २५० मात्र ।
- (२) यो आनन्दकुटी विहारगुठीको मुख्यपत्र हो । यसमा बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- (३) लेखकद्वारा प्रकट भएका कुनैपनि विचारमा लेखकको उत्तरदायित्व लेखकमै हुनेछ सम्पादकमण्डल हुनेछैन ।
- (४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा र अंग्रेजीमध्ये कुनैपनि भाषामा लेख पठाउन सकिन्छ र पठाइएका लेख फिर्ता पठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएको ले प्रतिलिपि आफूसँग राखी पठाउनु वाञ्छनीय छ ।
- (५) लेख पठाउन्दा पूरा साइजको कागजमा एकावटि मात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ ।
- (६) ग्राहकशुल्क, विज्ञापन तथा प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउंमा आनन्दभूमि कार्यालयमा पठाउनुपर्नेछ । पत्रव्यवहार गर्दा आफ्नो ग्राहक संख्या तथा नाम ठेगाना रास्तरी लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हेरफेर हुने भएमा एक महीना अगाडि व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुपर्दछ । पत्रिका समयमा नष्टुगे लिखित सूचना दिने गर्नुपर्दछ ।
- (७) कुनैपनि लेख प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।

विषय-सूची

बुद्ध वचन

- राजा विम्बिसारको श्रद्धा र भक्ति
- बुद्धको उपदेश मानी मानव बनौ
- सिद्धार्थको गृह त्याग विषयमा
- आचार्य आर्यदेवको ‘चतुःशतक’ मा
- राहुलसुत्त
- आनन्दकुटी विद्यापीठ स्तम्भ
- सम्पादकलाई चिट्ठी
- थ्रम हे जीवन

१	आपाठ पूर्णिमा	११
२	छर्पि बिना जि सुं मदु	२०
४	के तपाईंलाई थाहा छ ?	२१
५	भिक्षु मेघंकर मन्त्र	२२
८	त्रिरत्नया शरनय् वनेनु	२५
१२	Paticcasamuppada-Process	१६
१४	लात्तले भाष्पी मफु लिपा पछुतावे	२८
१७	सम्पादकीय	२६
१८	बौद्ध गतिविधि	३०

आनन्द भर्ती

प्रधान - सम्पादक

भिक्षु अश्वघोष

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

द्यवस्थापक तथा प्रकाशक

भिक्षु मैत्री

सदस्य - सचिव

आनन्दकुटी विहारगुठी

पत्रब्धवहार

आनन्दभूमि

पो. ब. नं. ३००७

स्वयम्भू, काठमाडौं

फोन नं. २-२४४२०

महावाग्ग विनयपिटकबाटः—

“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय
बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय
हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । देसेथ भिक्खवे
धर्मं आदिकल्याणं मञ्ज्ञेकल्याणं परियोसान
कल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं केवलं परिपुण्णं
परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ ।”

भिक्षुहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन सुख-
को लागि, विश्वमाति दयाको लागि, देव र मनुष्यहरूको
हित, सुख र कामको लागि संचार गर । भिक्षुहरू
आरम्भ, मध्य र अन्त्य समयसम्म कल्याण हुने धर्मको
अर्थ र भाव सहित उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिशुद्धि
ब्रह्मवर्य (धर्म) को प्रकाश गर ।

सारथीद्वारा दमन गरिएको घोडा यैं जसको इन्द्रिय शान्त भइसकेको छ,
स्तो अहंकार रहित भनाश्रव सन्तताई देवताले पनि मनपराउँछ ।

राजा विम्बिसारको श्रद्धा र भवित

- भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर

भरखरै प्रकाशमा आएको नयाँ धर्ममा (बुद्ध धर्ममा) दीक्षित भइसकेपछि राजा विम्बिसारले बुद्धप्रति मात्र नभई बुद्धधर्म चिरस्थायीको निमित्त समेत महत् श्रद्धा र भक्ति राखेका थिए । राजा स्वयंले महीनाको ६ दिन उपोसथ व्रत पालन गर्थे । यस आदर्शवाट अरु सर्वसाधारण जनतालाई ठूलो प्रेरणा मिलदथ्यो । बुद्धधर्मप्रति राजा-को मनमा अटल श्रद्धा बसिसकेको कुरा निम्न उदाहरणवाट प्रमाणित हुन्छ-

एक समय, वैशालीमा दुर्भिक्ष पर्दा वैशाली वासी लिच्छवीहरूले महालि लिच्छवी जो विम्बिसार समागममा श्रोतापश्च भएका थिए उनलाई विम्बिसार राजाकहाँ गई भगवान् बुद्धलाई वैशाली नगरमा अवतरण गराउन निम्तो गरी स्याउन पठाएको बेला, महालि लिच्छवी अनेक उपहारका साथ राजा विम्बिसारकहाँ गई विनित गर्दा, विम्बिसारवाट, 'बुद्धसँग नै प्रार्थना गर्नु' भन्ने आज्ञा सुनेपछि उनले बुद्धसँग प्रार्थनागरी बुद्ध भगवान्‌लाई वैशाली नगरमा अवतरण गराएका थिए । त्यसबबत विम्बिसार राजाले, 'भगवान्‌ले वैशाली जाने स्वीकृति दिनुभयो' भन्ने सुनी बाटो-बाटो सफा सुग्घर गराई, राज-गृहदेखि गंगाको किनारसम्मको ५ धोजनको

मार्गमा ठार्ड-ठाउँमा वासस्थान (विहार) हरू बनाए । बडो धुमधामसँग शृङ्गार गराई, दुई दृङ्गाजोरी बनाइशाखेको श्रेत्रछत्र सहितका मण्डपमा बुद्ध भगवान्‌लाई वसाई, धाँटीमा न-डूबाउन्जेल गङ्गाभित्र गई बुद्धलाई पुन्याई विदाइ गरेका थिए । यति मात्र होइन भगवान् बुद्ध नफकिउन्जेलसम्म गङ्गाको किनारमै वास बसेका थिए । वैशालीबाट फर्केर आउनुहुँदा पनि धाँटीसम्म डुबाउन्जेल गङ्गाभित्र पसी बुद्धको स्वागतार्थ गएका थिए ।

राजालाई दिन प्रतिदिन सुवासित जूही र चमेली आदिको फूल ल्या उने सुमन मालाकार थियो । उसले दिनहुँ आठ कार्षपिण पाउँदथ्यो । एकदिन विहानै राजालाई फूल लगिरहेको बेलामा भगवान् बुद्धलाई सडकमा देखेर उसको मनमा बलवत् श्रद्धा र भक्ति उत्पन्न भई, 'राजाले मलाई चाहै प्राणदण्ड दिउन्, चाहै देश निकाला गर्नु किन्तु यो फूल भगवान्‌लाई नै चढाउनेछु' भन्ने दृढतागरी, जम्मै फूल भगवान्‌लाई चढायो । यो कुरा सुनी उसकी पत्नी राजदण्डवाट डराई, 'यो मूर्ख पतिले राजाकहाँ पुन्याउनुपर्नै फूल जम्मै बुद्धलाई चढायो । अब राजाले यसलाई मात्र नभई मलाई समेत दण्डत गर्नेछन्, किन मैले

राजालाई अगाडि नै यो कुरा जाहेर नगरौ ?' भनी मनमा सोची राजाकहाँ गई, महाराज ! मेरो मूर्ख पतिले महाराजलाई चढाउनपनै फूल जस्मै बुद्धलाई चढाइदियो, यसमा मेरो कुनै क-सूर छैन । मैले त्यस्तो मूर्ख पतिलाई छाडिपनि सकै । सजाँय उसैले पाओस !' भनी विन्ति गरेको सुनी राजा भित्रभित्रै सुमन मालाकार प्रति अत्यन्त प्रसन्न भई, बाहिरबाट रिसाएको जस्तो गरी, 'त्यसोभए तिम्रो पतिले नै त्यसको फत भोग्नेछ' भनी आज्ञादिई तुरुन्त भगवान्को पछि पछि लागी सुमन मालाकारको प्रशंसा गर्दै, उसेदिन राजाले सुमन मालाकारलाई सवाइटक पुरस्कारले विभूषित गरे । यस पुरस्कारमा दास दासी, द हजार काषणिण सहित गाउँ पनि समावेस थियो ।

अर्को एक दिन राजालाई असमयमा सारै नै आँपखाने इच्छा लागी उनले उद्यानपाललाई यो कुरा सुनाए । उद्यानपालले, आँप न फल्ने समय भएको हुँदा एक ठूलो उपाय सोची उद्यान-मा गई, एक आँपको रूखको जरामा अनेक प्रकारका रसायन पदार्थ हाली, केही दिन भित्रै चारवटा आँप जरोमै फलाई, ती आँपहरू राजा लाई चढाउन गइरहेको बेला बाटोमा, अत्यन्त प्रसन्न मुद्रामा महामौद्गल्यायन महास्थविर भिक्षाटनको निमित्त गइरहनुभएको देखी, 'अहोभाग्य ! यी आँप यी महास्थविरलाई चढाउन पाए म गरीबको कल्याण हुने थियो' भन्ने प्रबल श्रद्धा उत्पन्न भई, राजाले मलाई प्राणदण्डै किन नदिकद्, किन्तु यी दुर्लभ आँप महास्थविरलाई नै चढाउनेछु' भन्दै प्राणार्पित दृढ श्रद्धाले महास्थविरको भिक्षापात्रमा चारवटा आँप राखि-

दिइसकेपछि, राजालाई विनम्रतापूर्वक वस्तुस्थितिको व्यहोरा विन्ति गन्यो । राजाले सो व्यहोरा सत्य हो कि होइन भनी बुझन लगाउँदा, मौद्गल्यायन महास्थविरले ती आँपहरू भगवान्लाई चढाउँदा भगवान्ले सारिपुत्र महास्थविर, मौद्गल्यायन महास्थविर तथा महाकाश्यप महास्थविरहरूलाई समेत एक एकवटा दिनुभई आफूले पनि योटा ग्रहण गर्नु भएको कुरा सुनी, मगधराजा सेनीय विम्बिसार अत्यन्त खुशी भए । अनि राजाले सो उद्यानपालसँग दान दिएबाट प्राप्त भएको पुण्यको भाग समेत मागी, उसलाई वस्त्रालंकार सहित एक गाउँ पनि बक्स दिए । धनीय भिक्षुले विना अनुमति काठगोदाम-बाट काठहरू लगी आफ्नो कुटी बनाउँदा पनि राजाले चीवर वस्त्रप्रति भक्ति प्रकटगरी सो भिक्षुलाई त्यसै छाडिदिएका थिए । एक दिन तपोदामा नुहाउन जाँदा त्यहाँ भिक्षुहरू नुहाइ-रहेको देखेर, भिक्षुहरूले नुहाउनसिध्याएसम्म किनारामा वसिरहेका थिए ।

विम्बिसार राजाले अनाथपिण्डक गृहपतिले जस्तै बुद्धसँग कहिले पनि कुनै प्रश्नहरू सोधेको देखिँदैन । केवल एकपटक भगवान्ले प्रातिहार्य देखाउने घोषणा गर्नु भएको सुनी विम्बिसार राजाले बुद्धसँग, भन्ने ! तपाईंले ऋद्धि-प्राति-हार्य देखाउनु हुन्न भन्ने नियम प्रज्ञापन गर्नु-भएको छ । किन्तु तपाईंले 'ऋद्धि-प्रातिहार्य देखाउनेछु' भनी घोषणा गर्नु भयो भन्ने सुन्दछु । कसरी तपाईंले नियमको उल्लंघनगरी प्रातिहार्य देखाउनुहन्न्य ? भनी सोध्दा भगवान् बुद्धले राजासँग निम्न कुरा सोध्नुभयो ।

"महाराज ! तपाईंको राज्यमा कुनै अन-

धिकारी पुरुषले बगैँचावाट आँप टिथ्योभने
उसलाई तपाईंले के गर्नु हुन्छ ?'

'दण्ड, सजाँय भन्ते !'

'तपाईंले नै टिपेर लिँदा तपाईंलाई के दण्ड
हुन्छ नि ?'

'भन्ते ! मलाई कुनै दण्ड लाग्दैन किनकि
बगैँचाको मालिक नै मै हुँ ।'

'महाराज ! त्यस्तैगरी जुन नियमहरू प्रज्ञा-
पन गरिएका छन्, ती भिक्षुहरूका निमित्त हुन्
न कि मेरा निमित्त ।'

अर्को एक दुई ठाउँमा राजाले बुद्ध समक्ष
एकत्रित हुने जस्ता केही सुशाउहरू पेश गरेको
देखिन्छ ।

कहिलेकाही^३ राजकाजमा व्यस्तभएर आफू-
ले दिएको वचन पूरा गरिदिन भुलेतापनि स्म-

रण भएपछि सो काम पूरा गरिदिने स्वभाव
हामी राजाको जीवनमा पाउँदछौं । जस्तै-
एकदिन, पिलिन्दवच्छ महास्थविरलाई दिएको
वचन ५०० रात भुलेर पनि, पुनः स्मरण भए-
पछि पुन्याइदिएको र अर्को एकपटक पावादासी
गोधिक, सुवाहु, वल्लिय र उत्तिय भन्नै चार
मल्ल राजकुमारहरू बुद्धधर्ममा भिक्षु भई अरहत
फल प्राप्त गरी विचरण गर्दै राजगृहमा पुरदा,
विम्बिसार राजाले वहाँहरूलाई निम्तो गरी,
प्रत्येकलाई कुटी बनाइदिए । किन्तु छाना हाल्न
विसेंको यथो । तर विसेंको कतिपय महीनापछि
वर्षादि यासमा पनि वर्षादि नभएकोले कुटीमा
छाना हाल्न विसेंको कुरा सम्झी छाना राखि-
दिएपछि वर्षादि पनि भयो ।

बुद्धको उपदेश मानी मानव बनौं

- रामबहादुर नैपाली 'मातृदास'

होओस् मावना शुद्ध कर्म पवित्र ।

सुकीर्ति फैलैदै जाओस् सर्वत्र ॥

मित्र बनून् वैरी नहोऊन् कोही कर्तै ।

सद्भावना छाडै जाओैं जताततै ॥

कोध होइन मधुरता मनमा बढाओैं ।

स्वार्थ त्याग गरी सर्वहितैषी काम गरौं ॥

धर्तीमाताको काख बसी हँसाओैं यिनैलाई ॥

मनमा कपट होइन बोलौं दिल खुलाई ॥

अलछ्याई होइन बनौं कर्मयोगी ।

होइन ठग्याई^४ र बुच्याई^५ बनौं श्रमयोगी ॥

मनमन्दिरलाई सुकर्मले खुसाई ।

आफूकाकार बसौं धर्तीमा प्राणी सब हँसाई ॥

रोगीको जसले सेवा गर्छ

गर्छ उसले बुद्धपासना सन्देश सम्झी ॥

बुद्धकै यो हो उपदेश वाणी ॥

शाश्वत सत्य मानी बनाओैं शान्त यो बानी ।

बुद्धको उपदेश मानी मानव बनौं हामी ॥

सिद्धार्थको गृहत्याग विषयमा

- इन्द्रनारायण मानव्यरे

पाखिनजीको लेखाइ अनुसार सिद्धार्थ गौतमले चार निमित्त बूढो, रोगी, मृतक र सावुदेखेर गृहत्याग गरेको भन्ने व्यहोरा जो सम्पूर्ण वर्मा, थाइल्याण्ड, श्रीलङ्का, भारत र नेपाल लगायत अन्य बौद्धदेशहरूका बौद्धहरूले मानी बाएका छन्, त्यसलाई परम्परागत धारणा र रोहिणी नदीको पानीको लागि कोलियहरूसँग युद्ध गर्न सेनापतिले गरेको निर्णय, त्यसको भोलिपलट २० वर्षदेखि लिएर ५० वर्षसम्मका शाकयहरू सेनामा भर्ती हुनुपर्ने गरी गरेको सेनापतिको निर्णय सिद्धार्थ गौतम एवलैले मात्र विरोध गरेको कारण सिद्धार्थको पिताजीको सम्पत्ति जफत गर्ने धम्की सेनापतिले दिइयो । आफ्नो परिवार-लाई सामाजिक वहिष्कारद्वारा र सम्पत्ति जफत-बाट दण्डित होला भन्ने डरले त्यस्तो नगर्नुहोस् वरु आफै प्रब्रजित भएर देश छाडिजानेछु भन्ने व्यहोरा सिद्धार्थ गौतमले शाकयसभामा व्यक्त गरी, राजदरवार फक्केर आमावाबुसँग आशीर्वाद मानी; यशोधराबाट नववालक छोरा राहुल र आमावाबुको हेरचाह गरी बस्छु भन्ने आश्वासन लिई गृहत्याग गरेकोलाई परम्परागत मान्यता हो भन्ने देखिन्छ । परन्तु अहिलेसम्म मैले सुनेकोमा स्व. धर्मानन्द कोसम्बी; स्व. डा. अम्बे-

डकर; लालबहादुर तुलाधर र अर्जुन पाखिन समेत ४ जवान बाहेक अहते यो नदां जिकिरलाई मानेको थाहाछैन । धर्मजीति पूर्णाङ्ग २६, ३१ ३२ र ३५ मा प्रकाशित क्रिया प्रतिक्रिया दध्ये अहिले यहाँ पाखिनजीको भनाइलाई लेखदैछु । सम्पूर्ण बौद्धदेशहरूले मानेकोलाई परम्परागत धारणा र ४ जनाले मानेकोलाई परम्परागत मान्यता भन्ने पाखिनजीको भनाइ मैले मात्र सक्किन ।

पाखिनजीको भनाइमा चार निमित्त देखेर सिद्धार्थ गौतमले गृहत्याग गरेको कुराको कुनै ऐतिहासिक प्रमाण छैन भन्ने रहेछ । तर जुन-सुकै देशको ऐतिहासिक पुस्तकमा सिद्धार्थ गौतमको जीवनीलाई लिई चार निमित्त देवेर गृहत्याग गरेको भनी लेखेको बाहेक अह व्यहोराको इतिहास मैले पढेको छैन, न त्यस्तो इतिहास पढेभन्ने अह कुनै व्यक्तिसँग नै भेट्ने अवसर पाएँ ।

त्यस्तै सिद्धार्थ गौतमको गृहत्यागको कारण ती चार निमित्त हो भनी बुद्धघोष आचार्य र अन्य आचार्यहरूले लेखेका अटुक्याहरू जुन बुद्ध कालमन्दा १००० (एकहजार) वर्षपछि लेखेका हुन्, त्यो अटुक्या सही छ भनेर भन्नु जबर्जस्ती आफ्नो ज्ञानको क्षेत्रलाई सीमित पार्नु जस्तै ह्री भनी पाखिनजीले लेख्नुभएको रहेछ । यस सम्बन्धमा वहाँको ज्ञान सीमित नगराउने

विचारले नै यो व्यक्त गर्न चाहन्छु कि तुलाधरजीले लिएको आधारको किताब लेख्ने स्व. धर्मानन्द कोसम्बी र स्व. डा. अम्बेडकरले लेखेका किताब बुद्धकालभन्दा क्रृष्ण २४०० वर्षपछि र बुद्धघोष आचार्यले अटुकथा सिहलीबाट पालिभाषामा अनुवाद गरेको समयभन्दा १४०० वर्षपछिका हुन् । वास्तवमा भगवान् बुद्ध महा-परिनिर्वाण भएको ५०० वर्षपछिसम्म बुद्धका उपदेश लिपिबद्ध भएको थिएन र वहाँको मुख्यबाट धर्मदेशना सुन्ने कसैको पनि ५०० वर्षको आयु थिएन, तैपनि भगवान् बुद्धका उपदेशहरू जस्तो छ त्यस्तै सङ्कलन भै त्रिपिटकको रूपमा लिपि-बद्ध भयो । कसरी ? त्यो हो भगवान् बुद्धले आफ्ना उपदेशहरू तितर वितर हुनेगरी छरेर गएका होइनन् आफ्नै ढुकुटी याने अरहन्त र आर्य पुद्गलहरूको खुल्ला मनभित्र सह्यालिएर रहने गरी राखी जानुभएकोले हो । त्यही अरहन्त र आर्यहरूको मनमा रहेका बुद्धउपदेशहरू एक मनले अर्को अरहन्त आर्यको मनमा सार्दा सार्दै ५०० वर्षपछि एक अक्षर फरक नहुनेगरी त्रिपिटकको नाममा लिपिबद्ध गरियो । ती त्रिपिटकको भाव अङ्ग सरल रूपमा व्यक्त गर्न आर्य-हरूले नै अटुकथा लेखिएका हुन् ।

उक्त चार निमित्त देखेर सिद्धार्थको गृह-त्याग गरेको व्यहोरा र त्रिपिटकमा उल्लिखित गृहत्याग वारेको कारणको व्यहोरा नमिलेको भनी पाखिनजी लेख्नुहुन्छ भने लालबहादुर तुलाधरजीले उक्त चार निमित्तको कुरा गलत हो चाहे त्यो त्रिपिटकमा लेखिएको किन नहोस् भनी लेख्नुभएको छ । साथै सम्राट् अशोकको

राज्यकालमा ब्राह्मण जातीका सर्वास्तिवादी भिक्षुहरूले त्रिपिटकलाई पुनः छाँट काँट गरी संस्कृत भाषामा तयार पारेका थिए भनेर पनि लेख्नुभएको रहेछ । त्रिपिटकबारे माथि लेखे अनुसार अरहन्त आर्य पुद्गलहरूले लिपिबद्ध गरेकोमा असत्य केही हुँदैन भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु । संस्कृतमा लेखेको भन्ने त्रिपिटक र पालिभाषाको त्रिपिटकमा के कति फरक छ सो व्यहोरा त्रिपिटकका आचार्यहरूले मात्र भन्न सकिएला ।

पाखिनजीले उदाहरणको लागि दिनुभएको सुत्तनिपात अटुकवग्गको अत्तदण्ड सूत्रमा रोहिणी नदीको पानी सम्बन्धी ठगडाको कारण गृह-त्याग गरेको भन्ने केही उल्लेख छैन । सिद्धार्थको गृहत्याग सम्बन्धमा भिक्षु आनन्दले बताएको भनी पाखिनजीले दर्शाएको उदाहरणमा पनि सेनापतिको धम्कीले तसेर गृहत्याग गरेको भन्ने उल्लेख छैन । पाखिनजीले सहमति जनाएको सिद्धार्थको अभिनिष्क्रमणको मूल कारणमा 'छटपटाइरहेका मानिसहरू अथवा बेचैन मानिस हरूलाई देखेर' भन्ने मा पनि रोहिणी नदीको पानी सम्बन्धी भन्ने न कुनै उल्लेख छ न त सेनापति-को धम्कीले तसेर भनेर नै कहीै उल्लेख भएको छ तर ती तीनैमा वैराग्यभाव जागेको भन्ने स्पष्ट संकेत भएको पाइन्छ । वैराग्यभाव भनेको अनासक्तता र ज्ञानको आधारमा उत्पन्न हुने हुँदा वैराग्यभावमा पछि बदला लिने भाव हुँदैन । यो कुरा पाखिनजीले उल्लेख गरेको सुत्तनिपात महावग्गो अन्तर्गतको राजा विभिन्नसारले राज्य-को प्रलोभन देखाउँदा सिद्धार्थ गौतमले स्वीकार

नगरेवाट पनि सेनापतिको धम्कीले तसेंर सि-
द्धार्थले गृहत्याग गरेको होइन भन्ने पुष्ट्याइ
हुन्छ ।

लालबहादुर तुलाधरजीले लालबन
शाक्यजीको प्रतिक्रियामा खण्डन गर्दै यस पृथ्वी-
मा जन्म लिनुभन्दा अगाडि कुनै व्यक्तिको अ-
स्तित्व हुँदैन भनी सिद्धार्थ गौतमको प्रतिसन्धि-
वारे शकागरी सिद्धार्थ गौतमको जन्मको घटना-
मा पनि शंका गरेको रहेछ । ‘विशाल भारतको
राष्ट्रिय छण्डामा बुद्धको प्रतीक अशोकचक्र;
संविधान कायम गराउन सक्ने धुरन्वर बौद्ध
विद्वान् डा. अम्बेडकरको पक्षलिई वहाँको गुण-
गान गर्दागर्दै; विश्वका सम्पूर्ण चेतनशील महा-
नुभावहरूको हृदयमा अहिले पनि एक महामानव
शान्तिका अग्रदृतको रूपमा छाप रहिरहेका
ती भगवान् बुद्धप्रति लक्ष्यहीनको रूपमा; एक
सेनापतिको धम्कीमा तसेंर भयत्रास साथ छाडी
यताउता धुम्दाघुम्दै बुद्ध भएको भन्ने नयाँ छाप
जनमानसमा राख्ने प्रयास गर्दा; एक मामुलि
मानिसले हङ्गा खोज्न हिँडेकोमा देवता फेला
परे तुल्य भगवान् बुद्धलाई दाँजने जस्तो हुने
कुरामा तुलाधरजीको होश भएजस्तो लागेन ।
प्रतिसन्धिको सिलसिलामा पनि स्त्रीको रजकण
र पुरुष-वीर्यकणको मिलानवाट हाम्रो जन्म
भएको हो भनी दृढ विश्वास गर्ने वैज्ञानिकहरू
पनि, जब लाटीको रजकण र लाटाको वीर्यकण-
को मिलनवाट बोल्न सक्ने बाठा छोराछोरीको
जन्म कसरी भयो सदै आमावाबुवाट लाटा
लाटी, लुलो, लज्जङ्गो, कानो अन्धा कसरी ज-
म्ने भनी त्यसको कारण पता लगाउन नसके-
पछि बुद्धधर्मके आधार लिनुपनै भैरहेको व्यहोरा-
मा पनि ध्यान दिन तुलाधरजीले विसेंको जस्तो

लाग्यो । अतः मेरो विचारमा जबसम्म हामी
(१) पारमिता धर्म (२) कर्म र विपाकका
स्वभाव धर्म (३) मानसिक शक्ति र त्यसको
सहयोगी धर्महरूको कारण असल ना खराब;
साधारण वा अचम्भको कार्य घटना हुने कुरामा
विश्वस्त हुँदैन तबसम्म बुद्धधर्ममा र बुद्धधर्म
सम्बन्धी घटनामा शंका तुरन्त हुन सक्दछ, तर
सो को विश्वास गर्ने जुगानजुग लग्न पनि सक्छ ।
उदाहरणको लागि बुद्धधर्म अनुसार चार महा-
भूत (धातु) सम्बन्धी ज्ञानको आधारमा एउटा
साधारण कुरालाई लिएर हेरू । हामीले प्रयोग
गर्ने चस्माको ऐनामा पानी, अग्नि र वायु पनि
छ भन्ने कुरामा शंका गर्ने कति सजिलो छ,
त्यसि त्यसमा तत्कालै विश्वास गर्ने सजिलो
हुँदैन ।

लालबहादुर तुलाधरजी र मेघदूतजीमा
पनि सिद्धार्थ गौतमले के कारण, के को लागि
गृहत्याग गरेको? गृहत्याग गरेर वहाँले के
खोज्यो? वहाँले के पता लगायो? र वहाँले
हामीलाई के दियो भन्ने कुरा अवगत हुनुपनै
हो । सिद्धार्थ गौतमले बूढां, रोगी, मृतक र
भिज्जुलाई ज्ञानले देखेकै कारण गृहत्याग गरेको
हो; अनि जाति जरा व्याधि मरणवाट मुक्त हुने
बाटो नै खोजेका हुन् र निर्वाण नै पत्तालगाई
हामीलाई सोही ज्ञानको उपदेश दिई निर्वाण
साक्षात्कार गर्ने बाटो देखाउनुभएको हो भन्ने
मेरो धारणा छ । पहिलेदेखि अहिलेसम्म पनि
उपसम्पदा गर्दा उपसम्पदा हुनेले आफ्नो गुरुसँग
भवचकबाट मुक्त हुन निर्वाण साक्षात्कार गर्न उप-
सम्पदा गरियाऊँ भनी अनुरोध गर्ने भएको कुरा
सर्वविदित छ । यस विषयमा ‘बुद्धबन्श’को गाथा नं. १६
माउल्लेखछ-निमित्त चतुरोदिस्वा, अस्सयानेननिकर्मि
मा पनि ध्यान दिन तुलाधरजीले विसेंको जस्तो
छब्बस्सं प्रधान चारं अचरि दुक्करं अहं”

नगरेवाट पनि सेनापतिको धम्कीले तसेंर सि-
द्धार्थले गृहत्याग गरेको होइन भन्ने पुष्टयाइं
हुन्छ ।

लालबहादुर तुलाधरजीले लालबन
शाक्यजीको प्रतिक्रियामा खण्डन गर्दै यस पृथ्वी-
मा जन्म लिनुभन्दा अगाडि कुनै व्यक्तिको अ-
स्तित्व हुँदैन भनी सिद्धार्थ गौतमको प्रतिसन्धि-
वारे शकागरी सिद्धार्थ गौतमको जन्मको घटना-
मा पनि शंका गरेको रहेछ । ‘विशाल भारतको
राष्ट्रिय छण्डामा बुद्धको प्रतीक अशोकचक्र;
संविधान कायम गराउन सक्ने धूरन्धर बौद्ध
विद्वान् डा. अम्बेडकरको पक्षलिई वहाँको गुण-
गान गर्दागर्दै; विश्वका सम्पूर्ण चेतनशील महा-
नुभावहरूको हृदयमा अहिले पनि एक महामानव
शान्तिका अग्रदूतको रूपमा छाप रहिरहेका
ती भगवान् बुद्धप्रति लक्ष्यहीनको रूपमा; एक
सेनापतिको धम्कीमा तसेंर भयत्रास साथ छाडी
यताउता घुम्दाघुम्दै बुद्ध भएको भन्ने नयाँ छाप
जनमानसमा राख्ने प्रयास गर्दा; एक मामुलि
मानिसले ढुङ्गा खोज्न हिँडेकोमा देवता फेला
परे तुल्य भगवान् बुद्धलाई दाँजने जस्तो हुने
कुरामा तुलाधरजीको होश भएजस्तो लागेन ।
प्रतिसन्धिको सिलसिलामा पनि स्त्रीको रजकण
र पुरुष-वीर्यकणको मिलनवाट हाम्रो जन्म
भएको हो भनी ढृढ विश्वास गर्ने वैज्ञानिकहरू
पनि, जब लाटीको रजकण र लाटाको वीर्यकण-
को मिलनवाट बोल्न सक्ने बाठा छोराछोरीको
जन्म कसरी भयो सद्दे आमाबाबुवाट लाटा
लाटी, लुलो, लञ्जडो, कानो अन्धा कसरी ज-
स्मने भनी त्यसको कारण पत्ता लगाउन नसके-
पछि बुद्धधर्मके आधार लिनुपनै भैरहेको व्यहोरा-
मा पनि ध्यान दिन तुलाधरजीले विसेंको जस्तो

लाग्यो । अतः मेरो विचारमा जबसम्म हामी
(१) पारमिता धर्म (२) कर्म र विपाकका
स्वभाव धर्म (३) मानसिक शक्ति र त्यसको
सहयोगी धर्महरूको कारण असल वा खराब;
साधारण वा अचम्भको कार्य घटना हुने कुरामा
विश्वस्त हुँदैन तबसम्म बुद्धधर्ममा र बुद्धधर्म
सम्बन्धी घटनामा शंका तुरन्त हुन सक्छ, तर
सो को विश्वास गर्न जुगानजुग लग्न पनि सक्छ ।
उदाहरणको लागि बुद्धधर्म अनुसार चार महा-
भूत (धातु) सम्बन्धी ज्ञानको आधारमा एउटा
साधारण कुरालाई लिएर हेरू । हामीले प्रयोग
गर्ने चस्माको ऐनामा पानी, अग्नि र वायु पनि
छ भन्ने कुरामा शंका गर्न कति सजिलो छ,
त्यसि त्यसमा तत्कालै विश्वास गर्न सजिलो
हुँदैन ।

लालबहादुर तुलाधरजी र मेघदूतजीमा
पनि सिद्धार्थ गौतमले के कारण, के को लागि
गृहत्याग गरेको? गृहत्याग गरेर वहाँले के
खोज्यो? वहाँले के पत्ता लगायो? र वहाँले
हामीलाई के दियो भन्ने कुरा अवगत हुनुपनै
हो । सिद्धार्थ गौतमले बूढो, रोगी, मृतक र
भिक्षुलाई ज्ञानले देखेकै कारण गृहत्याग गरेको
हो; अनि जाति जरा व्याधि मरणवाट मुक्त हुने
बाटो नै खोजेका हुन् र निर्वाण नै पत्तालगाई
हामीलाई सोही ज्ञानको उपदेश दिई निर्वाण
साक्षात्कार गर्ने बाटो देखाउनुभएको हो भन्ने
मेरो धारणा छ । पहिलेदेखि अहिलेसम्म पनि
उपसम्पदा गर्दा उपसम्पदा हुनेले आफ्नो गुरुसँग
भवचक्रबाट मुक्त हुन निर्वाण साक्षात्कार गर्न उप-
सम्पदा गरियाऊँ भनी अनुरोध गर्ने भएको कुरा
सर्वविदित छ । यस विषयमा ‘बुद्धबंश’को गाथा नं. १६
माउल्लेखछ-निमित्ते चतुरोदिस्वा, अस्सयानेननिक्तवर्मि
छब्बस्सं प्रधान चारं अचरि दुक्करं अहं”

आचार्य आर्यदेवको 'चतुःशतक' मा नैरात्म्यको वर्णन

- गजराज वज्राचार्य

आचार्य आर्यदेव, आचार्य नागार्जुनका प्रधान शिष्य हुनुहुन्छ । वहाँले लेख्नुभएका ग्रन्थ-हस्तमा 'चतुःशतक' प्रसिद्ध छ । आर्यदेवको यस ग्रन्थमा साधना, दर्शन, योग, शून्यताको पूरा मेल छ । यस ग्रन्थको व्याख्याता चन्द्रकीर्तिको वृत्तिले अरु स्पष्ट पारेको छ । आचार्य आर्यदेवको भनाइ छ कि बौद्धमत सर्वश्रेष्ठ भएर पनि अत्यन्त सूक्ष्म भएकोले बढी लोकप्रिय छैन । ब्राह्मण धर्म बाहिर भक्तिप्रधान भएकोले स्थूल बुद्धिका जनताहस्तलाई आकर्षित गर्दछ । जैनधर्म जडता बढी भएकोले पूर्वजन्मको अपुण्यको फल हो वास्तविक धर्म संक्षेपमा अहिंसा नै हो अनि शून्यता नै निर्वाण हो । तर शून्यताको उपदेश सदैको लागि हुँदैन । महाकाशणिक बुद्धबाट पात्र भेदले उपदेश दिनुभएको छ । हीन अधिकारीको लागि दानको उपदेश, मध्यम अधिकारीकोलागि शीलको उपदेश, उत्तम अधिकारीकोलागि शान्तिको उपदेश; यसैले सधै उत्तम शान्ति नै गर्नुपर्दछ । स्वभाव शून्यताको बोधबाट शान्ति पाउन सम्भव हुन्छ । यो ज्यादै सूक्ष्म भएर पनि ज्यादै सरल छ किनभने यसमा कुनै प्रकारको क्रियाको आवश्यकता छैन । शून्यताको ज्ञान निर्गुण परमार्थको ज्ञान हो । शून्यताको विद्विको

लागि आर्यदेवले रूप आदि पञ्चस्तन्धहस्तको तथा काल, नित्य परमाणु र आत्माको खण्डन गर्नुभएको छ । अब यहाँ नैरात्म्य (आत्माको खण्डन) विषयमा संक्षिप्त रूपले केही लेख्दैछु, नैरात्म्य विषयमा भनेको छ कि मन्दबुद्धिका मानिसहस्तलाई यसको उपदेश दिनुहुँदैन; यस बाट भय उत्पन्न हुन्छ । आचार्यको भनाइ छ कि यसको उपदेश शास्त्रार्थमा आपनो वशमा लिनको लागि मात्र लिनुपर्दछ, किनभने यसबाट विधर्महस्तलाई जय प्राप्त गर्न सकिन्छ । कसलाई यस बौद्धदर्शनबाट भय हुन्छ? यसमा आचार्य भन्नुहुन्छ-

'त्रासो नारभ्यते ५दृष्टे दृष्टे ५ पैति स सर्वशः । नियमेनैव किञ्चिचज्ज्ञे तेन त्रासो विधीयते ॥'

(चतुःशतक १२-८)

'अज्ञानीलाई भय हुँदैन (जस्तो कि बालकलाई सर्पदेखि भय हुँदैन), ज्ञानीलाई पनि भय हुँदैन; तर थोरैमात्र जान्ने लाई अवश्यपनि भय हुन्छ । यसमा चन्द्रकीर्ति व्याख्या गर्नुहुन्छ- जस्तै कि शास्त्रको संकेत नजान्ने गोठालोलाई सयों पटक बताएतापनि शून्यताको ज्ञान नसम्भने भएकोले भय हुँदैन । शून्यताधर्मको ज्ञान भएका पण्डितहस्तलाई पनि भय हुँदैन किनभने अहंकार मम-

कारको आसक्तिले हुने भय शून्यमा ज्ञानबाट त्यसरी नै नाश हुन्छ, जसरी होरीलाई सर्पे होइन भनी जानिसकेपछि डोरीदेखि सर्पको भय नहुन हुन्छ । तर जुन थोरै ज्ञान राख्दछ (मन्दबुद्धि छ) त्यसलाई भने अवश्य पनि शून्यताको ज्ञानमा भय हुन्छ । भयको कारण अल्पज्ञले निर्वाणपद पाउन सक्दैन । विपरीत अभ्यासले भय उत्पन्न हुन्छ । त्यसैले अयोग्यलाई दिएको उपदेशले अनर्थ गर्ने हुन्छ । जस्तै सर्पलाई पिउन दिएको दुधले विषलाई नै बढाउँछ । नैरात्म्यदर्शनको उपदेश सत्लाई दिनुपर्दछ, असत्लाई हुँदैन । यसमा आचार्य भन्नुहुन्छ—

‘अद्वितीयं शिवद्वारं कुदृष्टीनां भयद्वृरम् ।
विषयः सर्वबुद्धानामिति नैरात्म्यमुच्यते ॥’
‘जुन अद्वितीय (सर्वश्रेष्ठ) छ, शिव (मोक्ष) द्वार छ, निन्दित दर्शनमा लाग्नेलाई भयद्वृर छ, त्यो समस्त बुद्धदर्शनको ज्ञानको विषय हो । त्यसलाई नैरात्म्य (स्वभाव शून्यता) को ज्ञान भन्दछ ।’ आफ्नो व्याख्यामा चन्द्रकीर्ति भन्नुहुन्छ—आत्माको अभाव नै नैरात्म्य हो । नैरात्म्यको ज्ञान भएपछि सबै पदार्थमा ममत्वको त्याग हुन जान्छ, अनि कहीं पनि कुनै पदार्थको आवश्यकता हुँदैन । यसैले नैरात्म्य एक अद्वितीय मोक्षद्वार हो । यो नैरात्म्यदर्शन निन्दित मत मान्ने हरूलाई भयद्वृर हुन्छ किनभने नैरात्म्य दर्शनमा वस्तुको सर्वथा अभाव मानिन्छ जुन अरु मतद्वारा निर्धारण गरेको स्वरूपभन्दा पूर्वरूपले विपरीत छ । यसैले तिनीहरूलाई नैरात्म्य दर्शन भयद्वृर जस्तो लाग्दछ । समस्त बुद्धको ज्ञानको विषय नैरात्म्य हो । नैरात्म्यदर्शन स्व-

भावबादी सबै असत् दर्शनलाई खण्डन गर्ने भए-कोले बलवान् छ । स्वभावबादी दर्शन खण्डन गर्न योग्य भएकोले निर्बल छ । बलवान् देखि ‘नर्बल निश्चय नै भय मान्दछ । यसैले दुर्बल बुद्धि भएकाहरूलाई बलवान् नैरात्म्य दर्शनको उपदेश दिनुहुँदैन । आर्यदेवले नैरात्म्यधर्मको महत्तानाई व्यक्त गर्नुहुँदै भन्नुहुन्छ—

‘जानाति य इमं धर्मं प्रीतिरन्यत्र तस्य न ।

धर्मोऽयमात्मनस्तेन नाशद्वारमित्रेक्ष्यते ॥’

(च. श. १२-१६)

जसले यस धर्मलाई जान्दछ, त्यसले अरुधर्ममा प्रीति गर्दैन; यसैले नैरात्म्यधर्म आत्माको नाश-को द्वार जस्तै देखिन्छ ।’ यसमा चन्द्रकीर्तिले आफ्नो वृत्तिमा यसरी व्याख्या गर्नु भएको छ—संक्षेपमा तथागतले अहिंसालाई ‘धर्म’ भन्नु भएको छ । आत्मस्नेह न भएकोले आर्यहरूको यस धर्म-मा भय हुँदैन । जसलाई आत्मामा स्नेह छ त्यसलाई त स्नेहको अनुकूल दर्शन चाहिन्छ । तर यो नैरात्म्यदर्शन आत्मस्नेहीहरूको अनुकूल छैन । भाव पदार्थहरूको बाहिरी भित्री स्वरूपको कल्पना नाश हुन जानाले कुनै भाव स्वभाव-ले हुँदैन । यस्तो अभिप्राय (मनसाय) जसको छ त्यसलाई नैरात्म्यमा भय र भावमा प्रेम कसरी होला ?

अत्यन्त दुःखले दुःखी भएर धर्मको ज्ञानको इच्छाले जुन मानिस तीर्थिक (सांख्य वैशेषिक आदि) हरूले बताएको धर्ममा लाग्दछ, तर त्यसबाट कुनै लाभ उठाउन सक्दैन । त्यसको दुःख जस्ताको तस्तै बनिरहन्छ, परिश्रम पनि सबै निर्यक हुन्छ । यस्ता धर्मको ज्ञानको इच्छा

हुनेलाई देखेर क्षत्तर्डि करणा हुँदैन ? धेरैजसो कुण्ठन मानिसहरू तीथिकहरूको मतमा लागिरहे- का देखिन्छन्, भगवान् बुद्धको मतमा कम देखि- न्छन् । यसको मुख्य कारण बौद्धधर्मको अत्यन्त सूक्ष्मता हो । बौद्धधर्मको सूक्ष्मता र अल्पधर्मको अयुक्तताको प्रतिपादन गर्नुहुँदै आचार्य भन्नुहुन्छ- 'शाकयैर्वेलकंविप्रेस्त्रभिश्चत्तेन चक्षुषा ।

कर्णेन गृह्यते धर्मः सूक्ष्मस्तत्समयो मुनेः ॥'

(च. श. १२-१६)

'शाकय (बौद्ध) धर्मचित्तले, अचेलक (नग्न) हरूको धर्म आँखाले र ब्राह्मणहरूको धर्म कानले जानिने हुन्छ । यसमा मुनि (भगवान् बुद्ध) को धर्म सूक्ष्म छ ।'

यसमा वृत्तिकार चन्द्रकीर्ति भन्नुहुन्छ- ब्राह्मणहरूको सार पाठ हो, त्यही तिनीहरूको वर्णको विषय हो । अचेलक (दिग्म्बर जैन) हरू पवित्र आचार नहुने भएकोले बढिरहेको शरीर- को दुर्गन्ध र धूलोले युक्त तथा शरीर ढाक्ने वस्त्र तहुने हुनाले शीत, घाम वायु, वर्षा, कपाल लुङ्गने आदि दुःखको कारण भएकोले तिनीहरूको आचार र धर्म आँखाले देखिने हुन्छ । तर शाकय (बौद्ध) समस्त पदार्थलाई निःस्वभावरूपी सूर्यले चम्केको चित्त हुने, समस्त अस्त दर्शनलाई भय- भीत पाने गहन अज्ञान अन्धकार नाशगर्ने र संस्कृत पदार्थलाई स्वप्न, इन्द्रजाल, मायानगरी र प्रतिविम्ब वतेको जस्तै देखेर समस्त क्लेशमल नाश हुने हुनाले निर्मल चित्त हुनेहुन्छ । यसले त्यसको कुण्ठल भावना मतोविज्ञानले जानिनु- पर्दछ । यसप्रकार भगवान् बुद्धको धर्म सूक्ष्म छ । यस धर्मको सूक्ष्मताको कारण पुण्यको भावना

भएर पनि मानिसहरू लाग्दैनन् । वाहा उपा- साराको विधान बौद्धधर्ममा छैन । ब्राह्मणहरू मन्त्र, जप, दान, होम मङ्गल, प्रायश्चित आदि कार्यहरूले अरूपाट लाभसत्कार आदिको इच्छा भएकोले बाह्यधर्म चाहन्छन् । तिनीहरूको यो बाह्यप्रधान धर्म मोक्षको इच्छा- गर्नेलाई निषिद्ध छ किनभने त्यो संसारको प्रति- कूल छ । बाह्यधर्म भएकोले नै ब्राह्मणहरू र नग्न (जैन) हरूमा मानिसहरूको श्रद्धा हुन्छ । यसमा आचार्य भन्नुहुन्छ-

'विद्याग्रहणतः श्रद्धा विप्रेषु जायते यथा ।

कृपाक्लेशग्रहणतो नग्नेषु जायते तथा ॥'

(च. श. १२-२१)

'जसरी विद्या अध्ययनमात्रले ब्राह्मणहरूमा श्रद्धा उत्पन्न हुन जान्छ, त्यसरी नै क्लेश आदि ग्रहणले नग्न (जैन) हरूमा मानिसहरू कृपा गर्न लाग्दछन् ।' चन्द्रकीर्तिले आफ्नो व्याख्या यसरी गर्नुहुन्छ- जसरी पाठ क्रिया आदिले प्रसन्न चित्त हुने मानिसहरू ब्राह्मणहरूमा श्रद्धा विद्याध्ययन मात्रले हुन्छ, त्यसरी नै क्लेश लुञ्जन आदि क्लेश ग्रहणले शारीरिक दुःख हुने अचेलक (नग्न) हरूमा कृपा हुन्छ, श्रद्धा हुँदैन ।

धर्म के हो ? यसवारे आर्यदेव भन्नुहुन्छ- 'धर्मः समासतोऽहिंसा वर्णयन्ति तथागताः । शून्यतामेव निर्वाणं केवलं तदिहोभयम् ॥'

(च. श. १२-२३)

भगवान् बुद्धले संक्षेपरूपमा अहिंसालाई धर्म भन्नुभएको छ; र स्वभाव शून्यतालाई मात्र निर्वाण भन्नुभएको छ । यी दुई मात्रै धर्म हुन् । यसमा चन्द्रकीर्तिले आफ्नो वृत्तिमा भन्नुहुन्छ-

कुनै प्राणीको अहित विचार र अहितको लागि शरीर र बचनले गरेको कामलाई हिंसा भन्दछ। त्यसको विपरीत कर्म अहिंसा हो। दश कुशल कर्म नै त्यसको बाटो हो। थोरै भएपनि परो पकार गर्नु अहिंसाभित्र आउँछ। तथागतले संक्षेपरूपमा धर्म र अहिंसाको नै प्रतिपादन गर्नु-भएको छ। अहिंसावाट स्वर्ग प्राप्त हुन्छ, शू-न्यतावाट निर्बाण प्राप्त हुन्छ। यसैले 'केवल तदिहोभयम्' भन्नु भएको छ।

बौद्धधर्मको यति बढी उपयोगिता सम्फेर पनि वाह्य धर्मविलम्बीहरू यी दुवै धर्मलाई किन स्वीकार गर्दैनन्? यसको वास्तविक कारण आर्यदेव-को दृष्टिमा स्वपक्षको प्रेम हो। आचार्य भन्नुहुन्त- 'स्वपक्ष सर्वलोकस्य जन्मभूमिरिव प्रियः। तज्ज्ञवृत्तिकरो हेतुर्भवत्केन तत्प्रियः ॥'

(च. श. १२-२४)

'स्वपक्ष, (स्वधर्म) सबै मानिसको लागि जन्म भूमिसमान प्यारो हुन्छ; त्यस स्व-पक्षको स्वेह-लाई नाश गर्ने स्वभाव भएको शून्यताको ज्ञान रूपि बौद्धधर्म तपाईलाई किन प्यारो लाग्ना?' यसमा चन्द्रकीर्ति आफ्नो व्याख्यामा भन्नुहुन्त-

आपनो पक्षको अनुराग अनादि संसारदेखि चलि-आएको छ। तिनीहरू आपनो जन्मस्थान समान आपनो पक्षलाई छोड्न सक्दैन। यही अज्ञानको कारण आपनो पक्षको रागमा अक्षिरहन्त्यन्। तर पण्डितहरू आपनो जन्मभूमिलाई पनि दुखहरू-को कारण जानेपछि जसरी त्यसको आशा छोडी बैभवशाली अरु देशको आश्रय लिन्त्यन्, त्यसरी नै आपनो पक्षलाई छोडेर गुणवान् बौद्धधर्मकै आश्रय लिने गर्दछन्। यसमा आर्यदेव भन्नुहुन्त- 'ग्राह्योऽन्यतोऽपि युक्तार्थः श्रेयस्कामेन धीमता । उच्चमर्को नेत्रवतां सर्वसाधारणो ननु ॥'

(च. श. १२-२५)

'यसैले कल्याण चाहने बुद्धिमान्ले उपयुक्त पदार्थ जहाँतही बाट भएपनि पाएको ग्रहण गर्नु पर्दछ। जसरी सूर्य नेत्रवान्को लागि पनि हो सर्वसाधारण प्राणीको लागि पनि हो'। यसमा चन्द्रकीर्ति भन्नुहुन्त- जसरी सबै संसारलाई सूर्यबाट प्रकाश प्राप्त हुन्छ र एकको जस्तै सबैको अन्वकार नाश गर्दछ। त्यसरी नै बौद्धधर्मबाट सर्वलोकलागि प्रकाश प्राप्त हुन्छ। यसकारण पक्षपात रहित भएर यस धर्मको उपासना गर्नु पर्दछ।'

आनन्दभूमिमा निम्न आजीवन ग्राहक थप भएको छ

३६२. श्री प्रयागराज जोशी

टाकीज, धनगढी न. पं.-१

जि. कैलाली

३६३. श्री नारायणकृष्ण मानन्धर

द्वाण जनरल स्टोर

धनगढी न- पं.-२

चौराहा

३६४. श्री हेराकाजी वज्राचार्य

तज ललितपुर

राहुलसुत्त

प्रिय राहुलसुत्त राहुलसुत्तिः । छ राहुल
जानावा देह । राहुल सुत्तिल राहुलसुत्त राहुल
सुत्त । राहुलसुत्तिल राहुलसुत्त राहुलसुत्त
— उद्धव इ तीर्थ विश्वमीमांसक राहुल ब्रह्मविश्व
द्विष्ठ भूग्राम किसान गिरोव खोपनिषद् प्रथाह ए
प्रथाह ; मिथुली लालाद किसान जाई लिपिकामाई
कम्बल्डि लालाण्ड राहुल द्वाराह राहुलसुत्त राहुलसुत्त

मजित्तम निकायमा चूल राहुलोवाद र अम्बलटिठक
राहुलोवाद मनिएको सुत्त छ । यो सारभूत सुत्त 'सुत्त-
पिट्क' को पुराना सुत्तहरूको परिचयको लागि अत्यन्तै
उत्तरीगी पनि छ ।

एक समयमा बुद्ध राजगृहसंगै वेणुवनमा रहनु-
हुन्थ्यो । त्यसेवेला राहुल अम्बलटिठका गाउँमा थिए ।
एकदिन, संन्ध्याको ध्यान-समाधिपद्धि बुद्ध राहुल
मएको गाउँको प्रासादमा जानुभयो । टाडावाटै बुद्ध
आउनुभएको देखेर राहुलले आसन ओढ्याए र हात
खुट्टा धुन लोटामा पानी राखे । बुद्धले त्यहाँ पुगेर हात
खुट्टा धुनुभयो र आसन ग्रहण गर्नुभयो । अनि राहुलले
पनि अभिवादन गरेर बुद्धको सम्मुख बसे ।

बुद्धले हात खुट्टा धोएको लोटामा केही पानी बाकी
यियो । तब बुद्धले राहुललाई सम्बोधन गरेर भन्नुभयो—
'राहुल के तिमीले लोटामा अलिकति बाकी पानी
देख्यौ ?'

'हो, देवै भद्रन्त !' राहुलले जवाफ दियो ।
'राहुल, जसलाई झूठ बोल्नमा लाज
चैन, उसको श्रामण (कुरो) यो बाकी पानी जै त्याज्य
(ओइन लायक) छ ।'

फेरि त्यस लोटालाई उल्टो फर्काएर बुद्धले मन्त्र-

सुन्दर उल्टो ब्रह्मसुत्त राहुलसुत्त राहुल
लालाहु उल्ट । इ उल्टो लक्ष्मिपित्री किम्बु
मीष्मु प्रथ । इ उल्टो किम्बुल के मैल
सुम्बुमास । लालाहु लालोल्लोलुहु उल्ट श्राव
लाल लाल लाल लाल लाल । लाल लाल
लाल लाल लाल । लाल लाल लाल लाल ।

— व० आ० कनकद्वीप

भयो— "राहुल, जसलाई झूठ बोल्नमा रक्ति पनि लाज
लाग्दैन उसको कुरा यो लोटा जै उल्टो सम्भनुपर्छ ।"

फेरि त्यस लोटालाई सुल्टो पारेर बुद्धले भन्नुभयो—
'राहुल के तिमीले यस खाली रित्तो लोटालाई देख्यौ ?'

'हो, मैले देखै' राहुलले उत्तर दिए । 'राहुल,
जसलाई झूठ बोल्नमा कर्ति पनि हिवकिचाहट छैन
उसको कुरा यो लोटा जै नै रित्तो हुन्छ ।'

'हे राहुल, लडाइँको लागि तयार गरिएको राजा-
को ठूलो हातीले खुट्टाले लडाइँको सामना गर्छ, टाउकोले
सामना गर्छ, कानले सामना गर्छ, दाँतले सामना गर्छ,
पुच्छरले सामना गर्छ तर सुँडलाई बचाइराख्छ । तब
माहुतेलाई यस्तो लाग्छ— 'यो हातीले मशीर लडाइँमा
सामना गर्न आएतापनि सुँडलाई लुकाउँछ; अतः यसले
आपनो जीवन पूरै तबरले समर्पण गरेन किनकि यो
आपनो सुँड बचाउन चाहन्छ ।'

फेरि पनि हातीले सुँड सहित लडाइँमा सामना
गर्दैरहेको भए माहुतेलाई संग्राम विजय गर्न यस हातीले
केही कमर बाकी राखेन' भन्ने हुन्थ्यो ।

'त्यस्तै झूठ बोल्नेहरूले पनि कुनै पाप गर्न बाकी
राख्नैनन् । यदि कुनै श्रमणले असत्यलाई राखेर अरू पापहरू
गर्न छोड्छन् भने तापनि त्यो सच्चा श्रमण हुन सक्नैन ।'

अतः हे राहुल, तिमीले यस्तो अध्यास गर्दैरहनु कि हाँसी छटामा समेत झूठो न बोल्नु ।'

फेरि अर्को प्रसंग छ ।

'राहुल, ऐनाको उपयोगिता के हो ?' हेर्नको लागि भद्रन्त !' राहुलले उत्तर दिए। 'राहुल ! यस्तै प्रकारले केरि, केरि हेर्न (सोच विचार गर्न) कायथा, वाचा एवं मनसाले ऐनाको उपयोगिता ल्याउनुपर्छ । अर्थात् कर्म गर्ने बानी वसाल्नुपर्छ ।'

'हे राहुल, जब तिरी कायथा, वाचा र मनसा केही काम गर्न चाहन्छौ भने सबभन्दा पहिले ऐनामा हेर अर्थात् सोच विचार गर । त्यस सोच विचारमा यदि त्यो काम परहितकारी छैन भने एवं परिणाम दुखदायी हुनसक्छ भने त्यो काम गर्दै नगर । यदि त्यो काम परहितकारी पर्नी छ र मुखदायी पनि हुन्छ भने अवश्य गर । ।'

'कायथा, वाचा, मनसाले कर्म गर्नुभन्दा पहिले पनि सोच विचार गर । हाम्रो जीवनको उद्देश्य लोकहित गर्नु हो । लोक अहित हुने काम गर्दै नगर ।'

उक्त कुराको व्याख्यामा बुद्धले राहुललाई कुनै काम कुरोना भूल हुन गए आफ्ना आचार्यहरू कहौं बडकल प्रायशित गर्ने उपदेश पनि दिनुभएको थियो ।

त्यस्तै बुद्धले आज्ञा गर्नुहुन्थ्यो—'हे राहुल, अतीत-कालमा जुन श्रमण ब्राह्मणहरूले आफ आपनो कायिक

वाचसीक र मानसिक कर्महरूको परिशुद्धि गरेका थिए उनीहरूले फेरि, फेरि पनि प्रत्यवेक्षण गरेर नै परिशुद्धी गरेका थिए । भविष्यमा पनि श्रमण ब्राह्मण अथवा बौद्ध धर्मका विज्ञ जनहरूले त्यस्तै फेरि फेरि पनि प्रत्यवेक्षण गरेर आफ आफ्ना काम कर्तव्यहरू परिशुद्धी गर्नेछन् । 'त्यसेकारण, हे राहुल, पुनः पुनः प्रत्यवेक्षण गरेर कायिक, वाचसीक, मानसिक कर्महरूको परिशुद्धी गर ।'

'आयुष्मान् राहुलले मुदित मनले बुद्धको उक्त बचन ग्रहण गरे ।

उक्त सुत्तहरूमध्ये सुत्तनिपातमा आएका तीन सुत 'मुतिगाथा' 'नालकसुत' र 'सारियसुत' पद्ममा छन् । र अरू चार सुतहरू गद्यमा छन् ।

व्याख्या अनुसार कायिक तथा वाचसीक अकुशल कर्म हुन गएमा शास्ता या विद्वान् सब्रह्माचारी आचार्य— हरूकहाँ गएर प्रायशित गर्ने र त्यस्तो भूल फेरि नगर्ने; मानसिक अकुशलको लागि यो नियम लागू छैन । बरू यसको लागि आफैले पश्चात्ताप गर्नु भवे छ । फेरि पश्चात्तापमधि त्यस्तो अकुशल विचार न ल्याउनु भव्वै उपदेश छ ।

सुतपिटकको महत्व यसैमा छ र वर्तमान बौद्ध-जगत्मा यस्तो परिशुद्धी प्रथा निरन्तर रहने विधि विधान संघहरूमा छ छैन, चासोको विषय पनि हो ।

एकजना चौनिया दार्शनिकको भनाइ

"तिमीले आपनो घरअगाडि फोहोर र गन्ध हुँदाहुँदै अरूको घरपछाडि फोहोर र गन्ध छ भनिरहने गर्नु हन्न ।"

आनन्दकुटी विद्यापीठ सत्सभा-

एषा कृपा छात्रानि ब्रह्मक ज्ञानम् उत्तिष्ठान
द्विष्टीर्थे ने उत्तम विद्यार्थी तीर्थे तेहि लक्ष्मणिच
द्विष्टीर्थे विद्यार्थी अस्ति विद्यार्थी। यशो विद्या
विद्यार्थी तीर्थे तीर्थे विद्या विद्यार्थी तीर्थे विद्या
। इति द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्यार्थी तीर्थे विद्या
यत्कृपा विद्यार्थी तीर्थे विद्या विद्यार्थी तीर्थे विद्या
। एष द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्यार्थी तीर्थे विद्या
विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या

विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या विद्या
। द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्या विद्या विद्या
। द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्या विद्या विद्या

। द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्या विद्या विद्या

। द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्या विद्या

। द्विष्टीर्थे लक्ष्मणिच विद्या विद्या

बुद्धधर्मको आवश्यकता

- खड्गबहादुर लामा (मोहनल)

प्राचीन समयमा भगवान् बुद्धको समकालीन नेपाल
र भारतमा हिन्दू तथा बुद्धधर्म बढीमात्रामा प्रचलित
थियो। हाँ ओ नेपालकै भूमिमा एक नेपाली विश्वमानव-
को रूपमा जन्म लिएर सबै राजपाट धन सम्पत्ति मात्र
होइन परिवारलाई पनि त्यागैर सारा शरीरलाई सुका-
एर कठिनमन्दा कठिन तपस्या गरेर सम्पूर्ण मानव-
को मात्र नभएर सम्पूर्ण प्राणीको लागि पनि कल्याण
हुनेगरी एक सम्यक् सम्बोधि ज्ञान प्राप्त गर्नु भएको
थियो। जसद्वारा प्रतिकादित धर्मेलाई आज बुद्धधर्म
मानिन्छ।

वहाँले आफ्नो जीवनको ४५ वर्षको अवधिसम्म
धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नेमा आफ्नो अमूल्य समय यही नेपाल
र भारतमै विताउनुभएको थियो। त्यसै समय सबै
प्राणीको कल्याण हुने विशाल धर्मचक्र नेपाल र भारतमा
मात्र नभै सम्पूर्ण विश्वको पीडित मानवको माझेमा
प्राहार गर्नु भएको थियो। यस प्राहारले वर्णाश्रम धर्म-
हरूको अप्रत्यासित रूपमा छिन भिन भएर त्यसमा
धर्मका पर्न पुर्यो। यो धर्मचक्र प्रवर्तन प्राहार भैसके-
पछि यसको प्रभाव र प्रकाश तीव्र रूपले पर्नगयो। सबै-

बनेका थिए।

उदाहरण स्वरूप सम्भाट अशोकको समकालीन
काशीमोरदेखि लिएर धनुष्कोटी सम्म अफगानिस्तानदेखि
लिएर वर्माको सीमासम्म बुद्धधर्मको माध्यमले नेपाल र
मारत एकताको सूत्रमा बाँधिएको थियो। सम्भाट
कनिष्ठको समयमा त अफगानिस्तानबाट लिएर इरान
इराक अरब एवं रूसका धेरै ठूला क्षेत्रहरूमा बुद्धधर्मका
ज्वजा फहराइरहेको थियो। यसको प्रमाण ती देशहरूको
खुशाई पछि मन्नावशेष तथा गिलालेबहुल भेटिएबैठ
थाहालागेको छ। अनि यो धर्म तिब्बत चीनबाट लिएर
दक्षिण पूर्व एशियामा व्यापक रूपमा फैलिएर गयो।

बुद्धधर्मके छत्रव्यायाम सम्भाट अशोक हतियारविना,
बलप्रयोग तगरीकन नै सुख एवं शान्तिबाट शासन
चलाउँदथ्यो। यसको प्रमाण बुद्धधर्मको खोजीमा आउनु
हुने चीनिया यात्री फाहियान एवं हेनेसांगको यात्रा
विवरणबाट याहो लाग्दछ कि सम्भाट अशोकको शासन
कोलमा हत्या, चोरी, डकैती, व्यामिचार र झूठ कुनै
प्रकारका परेशानीहरूबाट जनता पीडित हुँदैन थिए।
यहाँसम्म भनिएको छ कि त्यसवेताका सबै समाजका

मानिसहरू वरवरना ताला पनि लाउँदैनथे र दुक्क मै
घरबाहिर आनाजाना गर्दथे ।

शासनको आधार डर, बल प्रयोग नभएर धर्म-
उपदेशद्वारा नै शासन चलाउँदथे । तरह तरहका धर्म
सन्देशहरू ठूलठूना दुङ्गाहरू र स्तम्भहरूमा खोपेर
गाउँ गाउँमा जहाँ मानिसहरू जमघट हुन्छन् त्यहाँ
राखिएका हुन्थे । सार्वजनिक समाजका मानिसहरू त्यो
शिलालेखनाई हेरेर पढेर सुनेर मनन गरेर आफ्टो
दार्शनिक दिनचर्या अथवा दैनिक जीवनको आदर्श
ग्रहण गर्दथे ।

यो कुनै आश्चर्यको कुरो होइन कि त्यतो ठलो
राज्य घना आआदी हुँगा पनि सम्राट् अशोकले बिना
बल प्रयोग गरिकौं जसरी सुचारू रूपले राज्य शासन
चलाउँदथे । केवल यो दृष्टान्त यसै कारणले हुन सक्यो
कि २५०।३०० वर्ष अधि भगवान् बुद्धले आफ्नो सम्यक्
सम्बोधिज्ञान कूट कूट गरेर सार्वजनिक जनतामा
भराइदिएका थिए । यसै सम्यक् सम्बोधि ज्ञानको
महान् देन हो । उनको राज्यमा राजतन्त्र नभएर धर्म
Morale को राज्य थियो । धर्मले नै शासन
चल उँदथ्यो ।

जब बुद्धधर्म लोद हुँदै गयो त्यसपछि देशमा के
भयो ? चर्तैर उच्च पुथल अस्थिरता बनि देश

विस्तारै विस्तारै दुक्किएर विभाजित हुँदैगयो । मानवमा
जातीयता र विस्मयताले उग्ररूप धारण गन्यो । मानवमा
आदर्श एकदमै समाप्त भयो ।

शासन चलाउनको लागि नित्यप्रति गोलीकाण्ड
आँशुग्यास लाठीको सहारा लिनुपर्ने भयो । सार्वजनिक
मानव बन्दुकको गोली खाएर व्यर्थ जीवन गुमाइरहेको
छ । पञ्चशील र आर्यअष्टाङ्गिकमार्गको फेरि पनि
देशमा थ्यही अवस्था रहला ? यसमा पाठकले स्वयं
विचार गर्नु भो भने उत्तर मै हाल्छ ।

जुन समय भगवान् बुद्धले आफ्नो धर्म-
चक्र प्रवर्तन गर्न शुरू गर्नु भयो त्यो समयमा पनि देशमा
उग्ररूप धारण गरिराखेको थियो । गौ, पशुबलि, अश्व
बलि, नरबलि, सति प्रथा र अनेक प्रकारका धार्मिक
आडम्बरले धूम मचाइराखेको थियो । मानवमा जिउन
को लागि ताहि ताहि भएर रगतको खोलो उठेको
थियो । यस्तो नाजुक समयमा भगवान् बुद्धले धर्मचक्र
प्राहार गरेर ती पीडित समाजलाई पुनः जीवनको इवास
फुकिदिएका थिए । त्यसपछि नेपाल र भारतले आध्या-
त्मिक शक्ति प्राप्त गरेर पुनर्जगिरणको रूपमा ताण
पाए ।

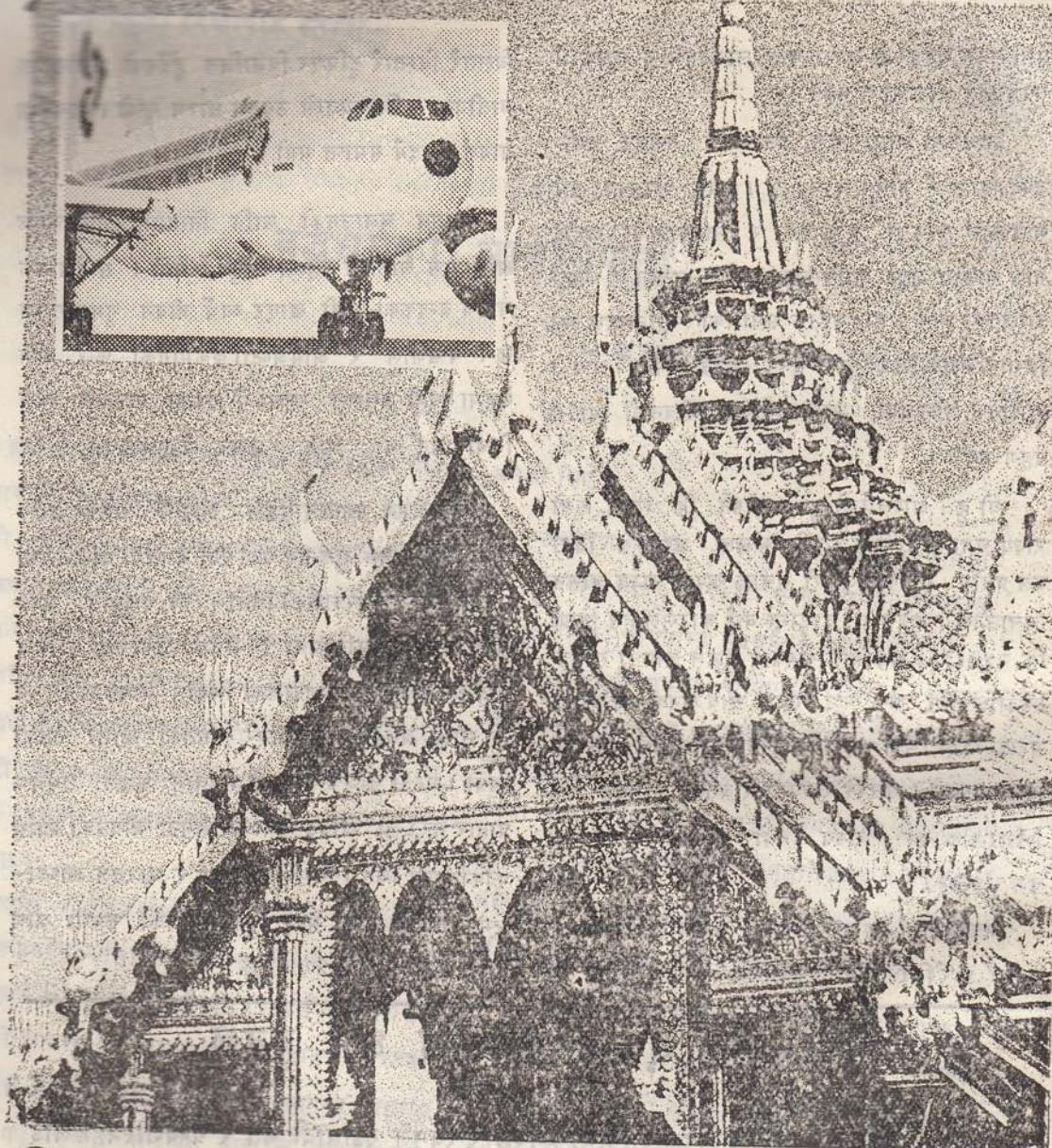

भविश्यमा एक सर्वव्यापी धर्म हुनेछ

त्यो धर्म कुनै व्यक्तिगत ईश्वरभन्दा श्रेष्ठ हुनुपर्छ र त्यसले रुदीवादी मत र ग्रन्थशास्त्रहरूलाई
छोडेको हुनुपर्छ । त्यो धर्म सबै वस्तुहरूको अनुभवाट सार्थक भई एकता जगाउने प्राकृतिक र
मानसिक एवं धार्मिक प्रवृत्तिमा आधारित हुनुपर्छ । यसप्रकारको वैज्ञानिक आवश्यकतालाई समेत
पूर्ति गर्ने धर्म बुद्धधर्ममात्र छ ।

— डा. अल्बर्ट आइन्स्टेन

Smooth as silk to Bangkok 4 times a week.

Take off for the hub of the Orient on one of our remarkable A 300's every Monday Wednesday Thursday & Saturday.

TG 1413

Fly in wide-body comfort, enjoying a standard of service that is the envy of all other airlines.

 Thai
Smooth as silk

Telephone: 223565, 224917, 224387

सम्पादकलाई टिंथी

श्रीमान् सम्पादकज्यू,

उद्देश्य, प्रतिज्ञा, इच्छा आदि एक वर्ददको विभिन्न नाउँ हुन् । जसरी एकटुका कपडा च्याती घाँटोमा बाँध्ने गनवन्दी, कम्मरमा बाँध्ने पटुका भनी व्यवहार गर्दौ ।

यस संसारमा जतिपनि मानवहरू जन्मेका छन् तो सबैले एउटा न एउटा उद्देश्य लिई जन्मेका हुन्छन् । त्यसैले “ उद्देश्यहीन व्यक्तिको जीवन निरर्थक हुन्छ ” भन्नुमा कुनै बढी कुरा नहोला । उद्देश्य दुई प्रकारका छन्- १) असल उद्देश्य २) खराब उद्देश्य ।

जीवन असल र खराब हुने कुरा उद्देश्य मै निर्भर रहन्छ । त्यसैले असल उद्देश्य राखी कार्य गर्नु मानवमात्रको परम कर्तव्य हो ।

यस संसारमा असल उद्देश्य राखी महापुरुष हुनेहरू वेरै नै छन् त्यसमध्ये एक प्रमुख भगवान् बुद्ध हुन् । दीपंकर तथागतको समयमा वहाँले “ बुद्ध भई सारा मानवहरूलाई हित र सुखी गर्नु ” भन्ने असल उद्देश्य राख्नुभयो । यसै उद्देश्य पूरा गर्नको निम्ति चार असंख्य र एक लाख कल्पसम्ममा दश पारमिता, दश उपपारमिता र दश परमार्थ पारमिता पूरा गर्नुभई २६११ वर्ष अघि हाम्रै नेपालको लुम्बिनीमा

जन्म लिनुभयो र अनगिन्ती प्राणीलाई हित र सुखी हुने मार्ग देखाइदिनुभयो । बौद्ध ग्रन्थहरूमा यी सबै कुरा स्पष्ट देखाइएको छ ।

जीवन सफल पार्ने हो भने उद्देश्य पनि निश्चय नै असल गर्नुपर्ने कुरा बुद्धादि महापुरुषहरूको जीवनीबाट रोम्ररी स्पष्ट हुन्छ । विना उद्देश्यले कुनैपनि काम गर्नुहुँदैन । यदि गरेको खण्डमा त्यसको परिणाम समुद्रमा विना माझीको डुङ्गा जस्तै हुन्छ अर्थात् त्यो डुङ्गा निश्चित स्थानमा पुग्छ भन्ने कुनै निश्चय हुँदैन ।

धेरैजसो मानिसहरूले उद्देश्यलाई अगाडि राखी कार्यारम्भ गर्नेन्, तर कार्यारम्भ भइ सकेपछि केही बाधा उत्पन्न भयो कि त्यस बाधा सित संघर्ष गर्न नसकी कार्य सिद्ध गर्न सक्दैन । त्यसैले यो विचार गर्नुपर्छ कि त्यस समयमा आफ्नो उद्देश्यलाई सफल पार्नको निम्ति आफूसँग पर्याप्त साधन छ कि छैन ? यदि भएको खण्डमा अगाडि आएको बाधासित संघर्ष गर्दै जाँदा सफल भइछाइछ । र यदि आफूसँग भएको साधनभन्दा ठूलो उद्देश्य भएमा त्यस उद्देश्यलाई फेर्नु पर्दछ । जसरी अक्षरै नजान्नेले-किताब पढ्ने इच्छा पूरा गर्न सक्दैन । त्यसैले जीवनमा उद्देश्यको खोजमा निकै होशि-

समेतलाई छाडी एक स्वच्छ जुनेली रातमा
महाभिनिष्ठमणको लागि प्रस्थान गर्नुभयो ।
यो घटना आषाढ पूर्णिमाको दिन भएको थियो ।

सत्यको खोजी तथा अध्ययनपछि वहाँले ६
वर्ष को दुष्कर तपस्या पछि बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभयो ।
६ वर्षसम्मको दुष्कर तपस्याको बेला साथ दिने
पञ्चभद्रवर्गहरूलाई आषाढ पूर्णिमाको दिन
उपदेश र धर्मचक्रप्रवर्तन सूत्र देशना गर्नु
भयो ।

जब भिक्षुहरूको वृद्धि हुँदै बुद्धधर्मको
ज्योति फैलिँदै गैरहेको थियो । भिक्षुहरूले
बाहै महिना देश देशावर घुम्दै भगवान् बुद्धको
आदि, मध्य र अन्त कल्याण हुने उपदेश
वहुजन हित र सुखको निम्नि प्रचार गर्दैए
त्यहीबेला कृपकहरूको नोक्सानी बचाउने कुरालाई
लिएर भिक्षुहरू ३ महिना एकै ठाउँमावसी

धर्म गर्ने नियमको सिर्जना भयौ जुन नियंत्रण आषाढ
पूर्णिमादेखि शुरूहुन्छ र जुनलाई वर्षावास भनिन्छ ।
जब अन्य मतावलम्बीहरूले भगवान् बुद्धसंग
ऋदिको होड थाए आढ्हान गरे, तब
उनीहरूको अभिमान तोड्न भगवान् बुद्धले
एक बृक्षमुनि यमक प्रातिहार्य प्रदर्शन गर्नुभयो ।

यी ५ कुराको अपूर्व घटनाको संयोगले
महत्वपूर्ण भएको आषाढ पूर्णिमा उत्सव बौद्ध
देशका प्रत्येक बौद्धहरूले बडो प्रसन्नताका
साथ मनाउँदै आएका हुन् ।

नेपाल बुद्धधर्म, बौद्धसंस्कृति तथा
बौद्धकलाले भरिपूर्ण देशमात्र नभै भगवान्
बुद्धको जन्मभूमि नै भएको हुँदा यस आषाढ
पूर्णिमाको दिन भगवान् बुद्धले दिनुभएको
शान्ति सन्देश एवं सत्यमार्गलाई प्रत्येक नेपालीले
अवधारणा गर्नु भगवान् बुद्ध एवं राष्ट्रकै
सम्मान गर्नु हुनेछ ।

छपि विना जि सुँ मदु

- लक्ष्मी श्रेष्ठ

ल्हाहुति मंदुहाँ मखु दना जुया: न्हम्ननाच्चन्ता

म्हुतुला दहे दु ख्लेहानाच्चना, नयाच्चना!

तर भगवन् द्युः पित मखना ।

था धाइरि न वः जिथायु ग्वाः ग्वाः

द्वे दु मचा खाचा सकताँ दु जि

जः दु धाइगु मन्दिरय् त वना जि

तर भगवन् जि थुल जि सुँ मदु ।

के तपाईंलाई थाहा छ ?

१) आषाढ पूर्णिमाका दिन अह पूर्णिमाहरूमा भन्दा बढी महत्वपूर्ण घटनाहरू घटेको हुनाले यो दिन बौद्धसाहित्यमा महत्वपूर्ण मानिन्छ । त्यसदिन घटेका घटनाहरू जस्तै—
क) बोधिसत्त्व सिद्धार्थ कुमारको मायादेवीको गर्भमा प्रवेश ।

ख) सिद्धार्थ कुमारको महाभिनिष्करण ।

ग) बुद्धारा सर्वप्रथम पञ्चभद्रवर्गीय भिक्षुहरूलाई सारनाथमा धर्मचक्रसూत्र देखना ।

घ) बुद्धको ऋषिपतनमा प्रथम वर्षावास ।

ङ) राहुल कुमारको जन्म ।

च) उरुवेल काश्यप, नदी काश्यप र गया काश्यप आदि जटिलधारीहरूलाई दमन ।

द) बुद्धले यमक प्रातिहार्य देखाउनुभएको ।

ज) राजगृहको सप्तपर्णी गुफामा प्रथम धर्मसंग्रायना ।

झ) भगवान् बुद्धको परिनिर्वाणभन्दा २३६

वर्षपछि श्रीलंकामा महाअश्चितु सहित ५५ जनाको उपसम्पदा ।

त्र) हेममाला र दन्तकुमारले जम्बूदीपबाट श्रीलंकामा दन्तधातु लगेर जात्रा गरेको ।

२) बुद्धत्व प्राप्त गर्नको लागि अति आवश्यक दश गुणधर्म छन् जसलाई पारमिता धर्म भनिन्छ । त्यसलाई बुद्धकारक धर्म पनि भनिन्छ । ती हुन्—

(क) दान (ख) शील (सदाचार) (ग) नैकम्य

(घ) प्रज्ञा (ङ) वीर्य (च) क्षान्ति (छ) सत्य

(ज) अधिष्ठान (झ) मैत्री (त्र) उपेक्षा ।

३. बुद्धको जीवनकालमा सातैवटा वारमा सातैवटा भिन्न भिन्न घटना घटेका थिए । ती हुन्—

अ) शुक्रवार — जन्म आ) शनिवार — धर्मचक्र प्रवर्तन इ) आइतवार — विशेष धर्मचक्र प्रवर्तन ई) सोमवार — गृहत्याग उ) मंगलवार — परिनिर्वाण ऊ) बुधवार — बोधिज्ञान लाभ झ) गर्भ प्रवेश

प्रश्नोत्तर सम्बन्धमा सूचना

बुद्धधर्म र तत्सम्बन्धित प्रश्न गर्न चाहनेले रु. २१- (दुई) सहित प्रश्न पठाउनुभएमा उत्तर सहित यस पत्रिकाको प्रश्नोत्तर स्तम्भमा समावेश गरिनेछ । प्रश्न पठाउँदा फुलस्केप साइजको सफा करागजमा प्रश्नकर्ताको पूरा नाम, ठेगाना सहित पठाउनु आवश्यक छ ।

— “आनन्दभूमि”

भिक्षु मेधंकर मंत !

- भिक्षु सुदर्शन

भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु

भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु

भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु भिक्षु

‘मेधंकर भन्ते मंत’ धा:गु तायेवं हे जिगु
नुगलय् लिथ्वल, ‘मेधंकर मंत?’ जिगु न्हाय्-
पनय् थवत, ‘जा नये मखंका: जाति जक त्वना:
गुलि म्वानाच्चवनेगु सुदर्शन?’

बीर अस्पतालय् आयुष्मान् मेधंकर गोतुला
च्चवन। त्रिशूली अस्पतालय् नं न्हापा गुलिखे
गोतुला वये धुकुगु खः। नये धुनेवं नयागु ववहाँ
वनीगु, अले प्वा: स्याइगु। मेधंकरया हे शब्दय्
धा:सा, ‘नयागु थुथाय् प्वाथय् आतापर्ति पुला
मवंतले स्याइगु। स्याइबंलय् सः हे याये फइ
मखुगु। कः छु नये मज्यू। जा नये मज्यू।
जाति जक त्वना च्चनागु दच्छ मयात।

थव त्वय्, थव मछि, थव स्या:, थव दुःख
दं दँ जुल भिक्षु मेधंकरयात। थवयात अलसर
स्यंगु न धाल, आतपुति छथाय् चीपु, जूगु नं
धाल, आन्द्राय् धा: जूगु नं धाल। सुनान महीगु
न ताय्कल थव हे धापू कथं थी थी वास: नं
जुल। अस्पताल अस्पतालय् लानं ला भर्ना
जुल। वैद्य वास: जुल। द्यःवैपिनिपाखे आ-
पालं प्रसाद वित। मेधंकरया हे शब्दय् धा:सा,
‘वं मंत्र यानाः वयात हे सुनान हानय् याना
हःगुया प्रतीकार नं जुल।’ तर त्वय् मलं।
त्वय्, मछि, स्या: व दुःख छता- कारण विभिन्न

मनूया अध्ययनय, विचारय, निदानय् व विश्वा-
सय् छताजक मखु, तःता तःता मछि। डाक्टर,
वैद्य, काँक्री, द्यः व धर्मकर्मया थी थी संस्कारय्
थी थी उपचार विधि, थीथी वास:। थौंया
नीगूगु शताब्दीया वास्तविकता थव हे थीथीया
दुने तःकोमछि निर्णय याना नं अप्रेशन आखिर
या हे मयायेगु निर्णय जूगु यथार्थताय् जि मती
तया, “क्यान्सर हे जुइमा, अयवा आन्द्राय् धा:
जुइमा, अयवा आतपुति छथाय् चीपुगु हे जुइमा”
बैंकक छवये। विश्वय् छगू जक ‘भिक्षु अस्पताल’
(Monk Hospital) दुश्याय् छवये।

त्रिशूली सुगतपुरविहारय् ज्ञानमाला भजन
लिपा भिक्षु मेधंकरया उपचारया लागी श्रद्धा
दान जूगु खः। आनन्दकुटी विहार गुठी, वस्पोल
मेधंकरयाके दक्षिणे न्हापां पञ्चशील कयागु
धकाः गुण खंह्य संघरक्षिता अनगारिका;
वस्पोलया त्राति राजा शाक्य; वस्पोल अपोः
नैवासिक कथं चवना विज्याः गु सुगतपुर विहारया
सुगतपुर दायक परिषद्, गणमहाविहार, धर्म-
कीति, शाक्यसिह, श्रीघः, श्री सुमङ्गल विहारादि
श्रद्धानु उपासक उपासिकापि सकले जानाः ११,
५७८।— दाया श्रद्धादान भिक्षु मेधंकर उपचार
निति थाइलैण्ड वैद्वक ३० जनवरी १९८३ स

ध्यंके कते । सोमदेव फ्रां. ग्राणसंवर महास्थविर भन्ते, चूलालंकोर अस्पतालया परिवार, आयुष्मान् सुगच्छ सह थाइलैण्डय ब्वनाच्चवि भिक्षु धामणेरपिनि करुणा, सेवा व श्रद्धा आयुष्मान् मेधकरया अप्रेशन जुल । आयुष्मान् सुशोभन् २१ फरवरी १९८३ खुनु च्वया हल, 'प्वाथय व्यान्सर हे जुयाच्वन । आन्द्रा ११ इच्छ त्वा-ह्वाना कया क्यान्सर वांलाक सका यानाबिल ।

(दिवंगत मिक्षु मेधंकर)

आयुष्मान् मेधंकरं च्वया हल, 'आ, जित याउँल । अथे न लय लय इच्जेक्सन क्या च्वने मानि धाल । जिगु प्वाथय ल्वय नार्प मेगु ल्वय-या चिकिचाधंगु छगु अप्रेशन न जुल । जि याकने नेपा: वये दइगु जुल । विशुली विहारय ख्वाउँगु ल: त्वनेत आय दुयोच्वना ।'

बैड्रूकं लिहाँ वःगु प्यदं दत । ध्वया दयुइ थेर समागमय छको नाप लात । सकतां नये ज्यू,

यथे सने ज्यू, याउँसे ध्वं धा: वले जिगु मनय सुनान मतायेक अक न्ह्य नेसं दना च्वंह्य आयुष्मान् मेधंकरं हे नं मतायेक प्रतिध्वनित जुल, 'जा नये दत, जा नवा: म्वाये दत, पायृच्छि हे जुल ।'

धौं तछलामा: १२, ११०७ (६ आषाढ २०४४) सुधय आयुष्मान मैत्रों धाल, "फोन यायाँ कायैल जुल । कोन मधं । मेधंकर भन्ते मधं । मिहें: बहनी ८.३० ला: इलय ख्वर वःगु । छपित नं का: वया ।"

क्यान्सरं हानं गथे जुया वल धयागु न्ह्यासः धाधां द्याक्सीं रानीपौवाय ध्यना जा नया, ध्वलंह्य, थौं छको साक्क हे जा नये धकाः जा नया ।

सुगतविहार, त्रिशुली ध्यन । ज्यू मदुगु आयुष्मान् मेधंकरया ह्य खन । ला हि छफुति पा: मजू । ध्वा: तग्वः । तर मती मतया कथं थुल, क्यान्सर ल्वर्च बुलु हानं ज्वना: मदुगु मखु । अन खैं न्यना थ्व्या हे च्या दयेकाः थःगु हे ल्हातं च्या ग्लास ल्हना: च्या त्वं त्वं धाल, 'ल: चीधाः । ल: छको तःधाः याना वये । च्या न पुनि । थथे धया ल्हना च्वनागु च्या अले त्वं वये धया मेधंकर ज्याभः ज्वना लः तःधा याः ल्हन । तर ऊखे हे मंत ।'

थव 'उखे हे' थुइकेत विहार लिक्कसं च्वंगु त्रिशुली पावर हाउसया चार फीट ति तःजाः गु पःखाः गयाः कवहाँ घना । तीस चालीस फीट ति उखे मेधंकर लः तः धाः याः वनीगु ल पा-इपया स्वापुपाखे मिखां व्वया । उखे थुखे छचालं करेण्ट बइगु नांगा तारत दुला धका स्वया ।

अन धाः कथं विहार व पावर हाउसया पःखालं
कवय्या लैंपु व कवलाद्विति जागु धःचिया छि-
न्यागु नीगु फीट तापाक बापु लैं् मेघंकरं प्वा-
थय् लहा: तया भोसुनाच्चन । छह्य पाले खन ।
अले मेर्पि सःतल । लह्नाः उखे तये यंकल ।
विहारया छह्य उपासकं धाल, 'जिपि स्वह्य उखे
कम्पाउण्डय् दुहाँ वना म्हुतुई ई बुल्ल बुल्ल
वयाच्चन । मोटर तुर्न्त मदु । बहल टैक्सी छगः
कया अस्पतालय् यंका । अस्पतालय् डाक्टर
मदुसा धका क्वाटरय् यंका । डाक्टरं धाल,
'अस्पतालय् यंके माःगु मंत'

भिक्षु मेघंकर मंत, अले विहारय् तये हल ।
'अले त्वं वये' धका तीता वंगु ल्यं दनिंगु च्या
गवले त्वं वई मखुत । हाय थव जीवनया गहन
अस्थिरता, अनित्यता ! म्हुतुं ई बुल्ल बुल्ल
वया च्वंबले हे छह्य सिनं धाल, 'मत मत ।' तर
अब्ले तकं मिक्षु मेघंकरं छयों फितिफिति संका
कयन । उफ्, अवले तकं आयुष्मान मेघंकरं 'जि
मसीनि' धका चाःनि खनि ।

छखें त्रिशुलीया तान्वः, मेखें आयुष्मान
मेघंकरया लुमंति जित इतिमिति कंकल । भच्चा
ल्यायद्व्यवलेया जिमि श्रमण जीवन, नाप नापं
भिक्षाटन या: जुयागु लिसे लिसें धर्मपद व जातक
व्वनागु । जित हंसं मंसं धाल । गुखें फय् दहाला
जुया । कुमार भन्तेन धजाविज्यात 'उनिया स्वी-
टर फिना तया तान्वः; गुखें फय् व ? जि
स्वीटर तोता । जित, मेघंकरं ज्वं लल हे तिनि ।
च्वःसा धात्यें बांधाक क्वातुक क्वये फुह्य व
मेघंकर ! १९६७ इसवी आनन्दकुटी सीमागृहय्
उ. चन्द्रमणि महास्थविरया उपाध्यायत्वे उपसम्पदा

जूह्य आखः ग्वलय् आपालं भाव अर्थ दुध्याका
क्वात्तुक च्वये फुह्य मेघंकर । म्हुतु ख्यं मन्त्र
तन्त्र, बोक्सी खः यक्व दुसां च्वद्वलय् शुद्ध कथं
स्थविरवादया दार्शनिक पृष्ठभूमि हे जक व च्वइ ।
वया रचना आपामुदु, तर छपु रचनाय् हे तःपु
रचना दुध्याः । थव हे शैली खना स्वीदँ न्ह्यो
'आर्य सिद्धान्त' सफू नेपाल भाषाय् सम्पादन व
अनुवादन याके वियागु खः । स्वीस्वदँ न्ह्यो:
श्री मुमञ्जल विहारय् जिमिसं थवं थवय् बावं
कनाः धर्मदेशनाया अभ्यास याना । आयुष्मान
मेघंकर दक्सिवे न्हापां धर्मदेशना याःबलय् धर्म-
देशनाया नायूगु सिचुगु भाषा छयले मसया:
'सुरामेरय' पानया विपाकय् 'ऋवाम्म त्वन कि,
ऋवाम्म स्यात कि' धका शब्द प्रयोग याःगु आः
नं लुमं । श्वया ल्यू मिखा फुति फुति याना बांलाक
धर्मदेशना याये सयेकल । अनं ल्यू जि बर्मा वनेत
वनाह्य क्लक्ताय् थात । 'धर्मोदय' या सम्पादने
थात । अथे नं जिथें आयुष्मान मेघंकर नं स्वा-
ध्याय् लाना च्वंगु खः । श्रीघः विहारय् च्वना-
वलेतकं वौद्वदर्शन सफू स्वस्वं वं मथूगु शब्द
शब्दय् शब्दकोष पुइका च्वं । जिपि श्रीघः वि-
हारं पिहाँ बसेलि आयुष्मान मेघंकर त्रिशुली
विहारय् स्थिरं लात । जि यें । जिपि निम्हं
तापात । नत्र श्रामणेरु जुयेत सल्लाह याना
बंगालं विज्याकह्या विद्वान भिक्षु धर्मधार महा-
स्थविरल्हातं अग्रथावक सारिपुत्र मौद्गल्यायन
या अस्थिधातु हःबले १९५२ इसवी प्रव्रजित जुमें
निसें मेघंकर जिह्य पासा खः जि आनन्दकुटी
विद्यापीठ, साइन्स क्लेजय् अध्यापनय् ववं थौं
त्रिभुवन विश्व विद्यालयया उप-प्राध्यापकय्

धथा । आयुष्मान मेधंकरे द्वितीय विश्वयुद्धय्
वनागु गफ यायेगु प्रवृत्तिया विकासय् वनाः अध्य-
यनय् सिवय् स्वतन्त्र स्वेच्छा चिःतन मननय् दुन ।

आयुष्मान् मेधंकरया आपाः वस्तु तयाः ॥
छिलिमिलि यानाच्चने मध्यः । भतिचा है नाइक
लासाय् ख्वातुसे च्वंगु फांगाय् च्वने म्वाः । थुगु
सात्त्विक सरलतां यानाः वयात भौतिक सुख
सुविधा व प्रेम गबलें मपुं । वया करेण्टय् समाच्चने
न्हांः ।

आयुष्मान् मेधंकर, व न्हापा वन । शायद
व लः व मतय सने न्ह्याःह्य जुयाः व याकनं
थनया मत स्यानाः लः तःधा या: वन । तर जि
नं ला वये नि, वये मानि नि ? बुद्धं आज्ञा जुया
बिज्याःगु दु, ‘सब्बेहि मे पियेहि मनापेहि नाना
भावो विना भावो’ ति पब्बजितेन अभिष्ठं पच्च-
वेक्षितव्यं ।” व्याकक यःपि मन ज्वःलाःपि
मनय् प्यपुंपि पासापिलिसे नं बाया वने मानि
प्रविजितपिसं न्हिन्हि प्रतिवेक्षण यायेमाः । ★

त्रिरत्नया शरणय् वनेनु

— धर्मरत्न शास्त्र

तज्जाःफः ‘यल’

विश्वय् शान्तिया कामना यायेनु, झी सकले थी द्वर्पे जुयाः ।

बुद्धया शिक्षा पालन यायेनु, झी सकस्या मन स्वच्छ यानाः ॥

अशान्ति जूथाय् शान्ति याइगु, विश्वय् मैत्रोया भाव पिज्वैगु,

भानवमावया ज्ञि ज्वीकैगु, मगवान् बुद्धया शिक्षा थुगु ॥

वहे शिक्षाया पालन यायेनु, झी सकले थी द्वर्पे जुयाः,

स्वागत स्वागत विश्वयो बधु, सुभाय् हु सकसितं ॥

बुद्धया शरणय् झीर्पि वनेनु, झी सकस्या मन स्वच्छ यानाः ॥

शस्त्र बलं जक शारित माला उन, शान्ति भ्राती जुल भ्रान्ति जक ।

धरमाण्यागु लक्ष्मिया तासं, विश्व ल्यापक जुयाच्चन ।

मैत्री, करुणा व अक्ति दुसुकोः शान्तिया त्तरिता न्ह्याकेनु ।

स्वागत स्वागत, शान्तियो इच्छुक, सुभाय् हु सकसित ।

धर्मयो शरणय् झीर्पि वनेनु, झी सकस्या मन स्वच्छ यानाः ॥

शाकय मुनियो शान्तिया शिक्षा, ज्ञानमालया पुचः जुयाः ।

विश्व सकलया थःथीत झीर्पि, शान्तिया इच्छा छथो जुयाः ।

विश्वशान्तिया लक्ष्य कयाः थी, शान्तिया कामना यानरी उनवा ।

स्वागत स्वागत विश्वबधुर्पि, सुभाय् हु सकसितं ।

संघया शरणय् झीर्पि वनेनु, झी सकस्या मन स्वच्छ यानराः ॥

PATICCASAMUPPADA— Process of life

Om Prakash Pathak and Dr. Veena

Department of Buddhist Studies
University of Delhi

The word paticcasamuppada has got two component parts-Paticca and Samuppada. Paticca means depending upon and Samuppada means the origin. In this way, it is the law of the origin of states depending upon some cause. There is nothing like a self-independent entity. Everything comes into existence depending upon some other thing. ‘Imasmim sati, idam hoti imasmim sati idam na hoti. Imassa uppada, idam upajjati: imassa nirodha, idam nirujjhati.’ When there is the existence of former, there is the existence of the latter. When there is the cessation of the former, the latter ceases to exist. It is a universal principle.

The Buddha said, “The ‘man’ with attachment as his companion, has been flowing in the stream of repeated existence from the immemorial. He comes into being, expe-

riences various type of suffering, dies again and again and does not get rid of his unbroken process of renewal.” Again he said “Rightly understanding the perils of this process, realizing fully the attachment as its cause, becoming free from the previous and further accummulations, one should mindfully lead the life of detachment” “As he, whose attachment is uprooted, mind has become sense, finds himself far away from this process and achieves a state where there is no becoming at all.” It is the state of Nibbana.

The Buddha said, there are two statements, the first one is describing the nature of Samsara – a state of continuous suffering and the second one is speaking about the nature of Nibbana-a state of eternal bliss. But how the first one can be stopped and the second one be realized, is

the question. For this purpose, there is the prescription of a principle, technically known as the 'Paticca Samuppada.

There are twelve links which make the Bhava Cakka revolve. They are rather twelve chains which, being interlinked together, from the wheel of becoming (Bhava cakka). They are 1. Avijja (Ignorance): 2. Sankhara (Activities): 3. Vinnana (Uniting Consciousness): 4. Nama-Rupa (Mind and Matter): 5. Sadayatana (Six bases): 6. Phassa (Contact): 7. Vedana (Feeling); 8. Tanha (desire): 9. Upadana (Craving): 10. Bhava (Existence): 11. Jati (Birth); and 12. Jaramarana (Decay and Death).

These twelve chains run like this—
Avidya Upajita sanskaran se banata
hain vigyana,

Nama-Rupa sadayatana sparsa se ho
vedana mahana,

Vedana se Upajita traipsna phira Upa-
dana upa jati hain,

Upadana se bhava hota, bhava
se hoti jati,

Jati se hi jaramarana ka chalata cha-
kra mahana,

Yadi chaho toasta-kasta ho, hasta
karo ajnana.

So long there is the inter-linking of the twelve chains, there is the revolving of the wheel of becoming and this results in maintaining the Samasara. It is also said that when one chain is broken, the other one automatically becomes defunct. There remains no dependance of one upon another and, as such, the wheel of becoming comes to an end. For this purpose a brief note is given below-

1. **Avijja**:- This term connotes the ignorance of the nature of reality. Technically speaking, it is the darkness that distorts right thinking. Its characteristics is to put a covering on the nature of reality. Its function is to make the mind bewildered, and subject to doubt and perplexity. Consequently, it does not allow one to know that- there is suffering, there is the cessation of suffering. The three fold characteristics of things, Anicca (impermanence), dukkha (subjection to suffering) and Anatta (subs. tanceless) are never understood under its blind of influence.

(Contd. on Next issue)

(बौद्धबाखं)

लात्तले भा:पी मफु लिपा पछुतावे ज्वीकाच्चवनेमाल

वाराणसी देश न्हापांनिसें शिक्षा व धनया उत्पत्ति स्थान जुयाच्चंगु खः । उर्कि अन धनपति व विद्यापति (विद्वान्‌त) यच्चं दु । चय्यु कोटि दां दुह्य साहु महाजन नं अन दुगु जुयाच्चन । छहा साहुया याकः काय् छह्य वाहेक मेपि सुं सन्तान मदु । उर्कि मां बौ निम्हेस्यां याकः काय्यात मोज याकातयेमाः धकाः शिल्पशास्त्रया ज्या स्यनेगुली वास्ता मतः । थुलि मछि ध्यवा द हें दु, न्ह्याक्व नःसां फुइगु खं मखु । काय्यात यत्थे तै तल । वा:प्या प्याखं सो वने न्हाला यःगु तक याकाः यत्थे तै तल । जब व ल्याय्हा जुल अले व्याहा याना बिलं नं प्याखं हुलाः बाँलाक पुना नया:ज्वीह्य ममचा लात । मौयात धौं पासा धैर्थे जुल । धनमदं इपां थिपां मसिल । उलिन्हाः थुलिन्हाः मसिल ।

कालचक्र न्हानावंच्चन । साहु साहुनी निह्यां कालं ध्वय् याये यंकल । उखे भमचाया मां-दी नं ध्व संसारतोता वन । निखलःसिगुं धन १६० करोड दां दु ।

जूहिं पीपि व अय्लागुलु धैर्पि आःजक मखु न्हापां तिसें दु । अजाःपिसं मेपि नं थःथाय् साला काइगु जुया च्चन ।

इमिसं व साहुया काय्यात खन । व साहुया काय् यात सालाकायेत व खंक अय्लाः त्वनाः प्याखं हुलाः सावक ला दयकाः नया: मोज यानाच्चन । व साहुया काय् लऱ्य वैच्चनीवले वैगु गुण वर्णन याइगु जुया च्चन । पासापिके न्यनीगु, इमि छु त्वनाच्चंगु, छु हाला

चंगु ? वया पासापिसं धाइ- सर्वोच्चानन्द पानगु अय्लाः त्वनाच्चंगु । व त्वने बले चिन्ता पीर धैगु छुं दैमखु, नयागु पचे ज्वीगु. शक्ति नं दैगु धकाः अपो अय्लाया बयात यात । ध्व खं न्यनाः हुल्याहातय्गु पुचले व नं दुध्याकः वन । अले छु मानि ? होम यायेथाय् ध्योः लुइ थे ध्यवा अय्लाख्य लुनाः नयाः फुकाच्चन । ध्यवा फुकेत छु थाकु धकाः । ज्या छुं सःगु मखु । आखः सःगु मखु । हिसाब सःगु मखु । थुखे छेँय बंजातसे छथी धन सम्पत्ति हिनामिना यात । हिसाबे ल्वाकः बुकः यात । धुकू याकन खालि जुल । त्वनेगुली व मोजमज्जा यायेगुली भुले जुलकि याकनं तौतेगु अःपु मजू । अमल धैगु जीवनय् तःधंगु बीख खः । उलिमछि ध्यवा व छेँ बुं फुकं इवायं जुल । आखिरय् फोर्गि जुया: फोना नये मल । वाराणसीं श्रावस्ती पाखे वनाः फोना नैच्चन ।

छन्हु निम्हं पवंपवं जेतवन विहारय् लाःवन । अन मिक्षुपिनि नयाः लंगु न्चिप इमित बिल । दातातसे मयः मयः धायेक पावय् तैबीगु मोजन व तरकारी यक्व ल्यंगु इमि लुधंक नये खन । अबले भगवान् बुद्ध आनन्द मिक्षुयात सःताः धैबिज्यात- आनन्द, हुं फोर्गित निम्ह १६० सच्छि व रुवीगू कोटि दां दुपि साहु महाजन या कायर्पि खः । ल्याय्म्ह बले मेहनत यानाः कमाय् यानाः मनः । अय्लाः त्वनीपि प्याखं हुलाः जक नइ- मिनिगु संगतय् लाना: थुजोगु गति जुल । मिक्षु जृगु जूसा अरहत् नं ज्वी फुर्पि । उर्कि न्हापानिसे मिगु बानी छ्यला यंकेमाः । लात्तले भा. पी मफु, मलाकाः थथे पछुतावे ज्वीका च्चने माली । ★

सम्पादकीय

साम्प्रदायिक कुरामा

मानिस विवेकशील छ, त्यसैकारणले ऊ स्वार्थी हुन्छ किनभने उसको विवेकले ठीक ठानेको कुरालाई ऊ सर्व मान्य ठान्दछ । सम्प्रदाय त्यही विवेकको फल हो । सम्प्रदायमा एकोहोरो विश्वास भएपछि त्यो साम्प्रदायिक हुन पुग्छ । साम्प्रदायिकता त्यसको उपज हो । जातीपाती र उच नीचको भेद नराखी समानताको व्यवहार गरिने भएकोले बुद्धधर्मलाई साम्प्रदायिकता रहित धर्म भन्न सकिन्छ । तर अबुझ व्यक्ति बुद्धधर्मको नाममा आफूलाई बौद्ध ठानी अरु धर्मको निन्दा गर्ने पुगेका हुन्दैन् । अरूको निन्दा गर्नु भनेको आफ्नो तारीफ गर्नु हो । अ.५८ तारीफ गर्ने व्यक्ति साम्प्रदायिक हुन्छ ।

बुद्धले कुरैलाई गाली गरेको छैन, न आफूलाई सर्वध्वेष्ठ भनी मानेको छ । उनी व्यवहारवादी भएका हुनाले अव्यवहारप्रति खण्डन गर्ने र सही बाटो प्रदर्शन गर्ने उनको जिकर छ । बुद्धप्रति समर्पित व्यक्ति बुद्धको निन्दा सुन्न चाहेँदैन । यसो हुनु स्वाभाविक हो किनभने आफूले मानेको व्यक्तिको कुरालाई हृदयदेखि सत्य मानिराखेको हुन्छ । यसो हुनु अन्धभक्ति नभएपनि विश्वास त निश्चय पनि हो ।

बौद्धहरूमा पनि रिस हुन्छ तर बुद्धलाई सम्झेर रिस राग कम गर्ने प्रयास प्रत्येक बौद्धले गर्दछ । कोही कोही बौद्धहरू इवाटू रिसाउँछन् र अरूको मर्ममा चोट पुग्ने गरी वचनवाण प्रयोग गर्दछन् । यसो गर्नु बौद्ध-चरित्रले दिँदैन । बुद्धधर्म मानवधर्म भएकोले मानवलाई आधात पर्ने कुरा गर्ने बौद्ध हुँदैनन् ।

त्यस्तै मुखले बुद्धधर्म विश्ववादी धर्म हो भनेर पनि त्यस धर्मको उचितताको पालनमा कुटिलताको व्यवहार गर्ने कुनैपनि धर्मावलम्बी रहेमा त्यो पूर्ण साम्प्रदायिक हुनेछ । वास्तवमा भन्ने हो भने हरेक धर्ममा मानव मोक्षप्राप्तिको दर्शन निहित रहेको हुन्छ । अतः एक धर्मावलम्बीले अर्को धर्मावलम्बीप्रति टीका टिप्पणी गर्नु भन्दा बाफ आफ्नो धर्ममा निष्ठावान् रही परहित समेत सोची व्यवहारतः धर्मपालन भएमा कुनैपनि धर्मको अवमूल्यन हुनेछैन । धर्मपालन भनेको मानवप्रति को कर्तव्यपालन हो । दश इन्द्रियलाई जितेका 'लोक-जित' नामले प्रसिद्ध भगवान् गौतम बुद्धको धर्ममा न कसैको निन्दा छ, न कसैको प्रशंसा छ, छ भने बहुजन हिताय बहुजन सुखायको उपदेश छ ।

बुद्धपाल चौतिविषय

[नेपाली भाषा]

बुद्धपूजा

२०४४ जेठ २६, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा प्रतिमास पू-
णिमाको दिनमा हुने बुद्धपूजामा भिक्षु अनिस्त्व
महास्थविरवाट शील प्रदान गर्नुहुँदै भन्नुभयो—
कुनै पनि पवित्र दिनमा काम गर्नुहुन्न भनिएको
पुण्यकार्य गर्न छुट्टी दिइराखिएको हो । आनन्द-
कुटी विहार धम्मालोक महास्थविरले ल्हासावाट
फक्केर दुःख गरी बनाउनुभएको हो । रु. २५।—
ले बनाएको छुप्रोबाट शुरू भएको त्यस विहार-
लाई २००८ सालमा भएको धातुजात्राको वेला
अमृतानन्द महास्थविरले नवीकरण गरी बनाउनु
भएको हो । यस्तै बुद्धशासन चिरस्थायी गर्न
भिक्षु अश्रवोषले भिक्षु तालीम केन्द्रको स्थापना
गरी तालीम शुरू गर्नु भएको थियो र अहिले सो
तालीम केन्द्र पुनः स्थापनाको लागि रत्नमाया
शाक्य र द्वारिकादास श्रेष्ठले दाताको रूपमा
अग्रसर भई अद्वेष भिक्षुहरूको सक्रियतामा
कार्यक्रमको घातनी भएको छ ।

सो अवसरमा बुद्धपूजा सञ्चालन चर्नुहुँदै
भिक्षु कुमार काश्यपले काथ, बच्चो र मन्त्र संवर
हुनुपर्छ भन्नुभयो ।

ध्यानशिविर सञ्चालन

२०४४ आषाढ २०, ललितपुर—

यहाँको शखमूल स्थित नवनिर्मित अन्तर्रा-
ष्ट्रिय बौद्धध्यानकेन्द्रमा भगवान् बुद्धद्वारा दिनु-
भएको सतिपटान विपस्पना ध्यानभावनाको
शिविर सञ्चालन भएको छ । वर्माका महासी
ध्यानकेन्द्रका प्रमुख ओवादाचार्य सयादो ऊ पण्डि-
ताभिवंशको निर्देशनमा सञ्चालन भएको उक्त
शिविरमा स्वदेशी र विदेशी गरी १०० जना
साधकले भाग लिनुभएको छ ।

भिक्षु तालीमकेन्द्रको स्थापना

२०४४ आषाढ १३, काठमाडौं—

नेपालमा बुद्धशासन चिरस्थायी गर्न २०३८
सालदेखि नै भिक्षु तालीमकेन्द्र स्थापना गर्ने प्रयास
गरी तालिम सञ्चालन समेत भएकोमा यस वर्ष
कार्यसमितिको पुनर्जीवन भरी भिक्षु तालीम लिन
चाहने छात्रहरूका लागि जावेदन फाराम भर्ने
स्थानीय छत्कोस्तित राजाराम भिक्षु तालीम
केन्द्रले जान्मान भरेको छ । १२ देखि १५ वर्ष—
सम्म उमेर भएका र कक्षा ५ सम्म पढेकोले मात्र
कावेदन दिन सकिने कुरा उक्त तालीम केन्द्रले
जानाएको छ ।

शोक प्रकाश

२०४४ जेठ १७, काठमाडौं—

स्थानीय बुद्धविहारस्थित धर्मोदयसभाले

आनन्दभूमि

गत जून १ तारीखका दिन कोलम्बोबाट वसमा क्याण्डीतिर गइरहेका भगवान् बुद्धको शान्ति र अहिंसा सन्देश लिएर मानवसमाजको हितमा संलग्न भइरहेका २६ जना बौद्धभिक्षुहरूको अमानवीय तरीकाले हत्या गरिएकोमा अत्यन्त दुःख प्रकट गरेको छ ।

यस्तै मानव कल्याणार्थ बुद्धको अनुयायी भई घरवार त्यागी शुद्धजीवन विताएका भिक्षु-हरूको त्यसरी निर्मम हत्या भएकोमा आनन्दकुटी विहारगुठी र आनन्दभूमि बौद्ध मासिकले पाँच शोक व्यक्त गरेका छन् ।

खण्डन

२०४४ आषाढ ४, काठमाडौं-

२०४४ बैशाख १६ गतेका दिन आयोजना गरिएको धर्मोदयसभाको साधारण सभामा गरिएको धर्मोदय सभाको कार्यकारिणी समिति र १५ औं विश्वबौद्ध सम्मेलनलाई लिएर दैनिक समाज र अन्य पत्रपत्रिका समेतमा व.आ. कनकद्वीप र दरशा नेवामि:हरूले उठाउनुभएका प्रस्तुत नेपालमा प्रचलित बौद्ध सामञ्जस्य, एकता र सहभागिताको निम्नि हितकर छैन भनी नवगठित कार्यकारिणीसभाका महासचिव प्रा. आशाराम शाक्यले खण्डन गर्नुभएको छ ।

वहाँले गर्नुभएको खण्डनमा भन्नुभएको छ— “श्री कनकद्वीपजी पनि धर्मोदयसभाको सदस्य हुनुहुन्थ्यो र सदस्यता नवीकरण गर्ने गरिएको आव्हानलाई नकारी नवीकरण नै नगरिकन वहाँ साधारण सभामा उपस्थित हुनुभएको थियो । तत्कालीन महासचिव वज्रराज शाक्यले पुनर्गठनकालागि प्रस्तावित सल्लाहकारहरू, कार्य-

कारिणी समितिका पदाधिकारी र सदस्यहरू एवं विभिन्न समितिका अध्यक्ष, सदस्य-सचिव र सदस्यहरूको नामावली प्रस्तुत गर्नुहुँदा सभामा उपस्थित सदस्यहरूले करतल ध्वनिका साथ समर्थन जनाउनुभएको थियो । त्यसबेला आफ्नो नाम कुनैपनि समितिमा नसुनिएपछि कनकद्वीप जीले गणपूरक संख्याको प्रश्न उठाउनुभएको थियो । वहाँले सभाहल भित्र पस्तुहुँदा सदस्य संख्या ११२ मात्र देखनुभएता पनि वहाँपछि धमाधम आउँदै गरेका र सही नै नगरी सभामा वसिरहनुभएकाले पछि सही गर्दा आवश्यक गण-पूरक संख्या पर्याप्त रहेको थियो । युवा, महिला तथा विद्वत्वर्गलाई विभिन्न निकायको प्रतिनिधित्व हुने गरी पेश गरिएको प्रस्ताव र समर्थन उपर अनावश्यक तरीकाले गरिएको आलोचनाले जनमानसमा कुनैपनि भ्रम नफैलियोस भनी सबै सँग अनुरोध गरी यो खण्डन प्रस्तुत गरिएको छ ।” यस्तै वहाँले अर्को कुरामा खण्डन गर्नुभएको छ कि दरशा नेवामिजीले १५ औं विश्वबौद्ध सम्मेलनलाई लिएर समेत तथ्यहीन खबर छपाएर बौद्धजगत्मा भ्रम फैलाउन खोजनु सुहाउने कुरा होइन, उक्त सम्मेलन कितिको सफल भयो भन्ने कुरा विश्वको सामू छ ।

पदयात्राद्वारा अर्थसङ्कलन

२०४४ जेठ ६, काठमाडौं-

Cancer अस्पताल निर्माणार्थ नेपाल अर्बुद रोग निवारण संघ अन्तर्गत Cancer Hospital पूर्वाधार तयारी तथा अर्थसङ्कलन समितिले आयोजना गरेको आशाको लागि पदयात्रामा

२२५ जना सहभागीहरूले भाग लिनुका साथै सयों नरनारीले १५ किलोमिटरको दूरी तयगरी शहर परिक्रमा गरेका थिए । ऐतिहासिकरूपमा गरिएको सो पदयात्रामा रु. ५,३६,३१०—सङ्कलित भएको छ । रु. ५०००।— भन्दा बढी अर्थसङ्कलन गरी सेवा पुण्याउनेहरूमा भिक्षु मैत्री, जोन नेस्मिथ, इला पिया, राजेश चौधरी, देवेन्द्रलाल श्रेष्ठ, दयामान कंसाकार, रीता थापा विजयबहादुर माली, शरद् श्रेष्ठ, रीता गौचन जितेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ, नीलम पाण्डे, सान्गे बिजोन, हनी जोशी, अंजली शेरचन, बसन्त चौधरी, किशोर पाण्डे, नरेशकुमार प्रधान, छिरिडि किपा प्रमोद सिं, उमेश श्रे ठ, भारती राय, भावना राणा र पी. पी. राय हुनुहुन्छ ।

लोकचक्र बुद्धविहार र शान्तिपार्क निर्माण हुने

२०४४ आषाढ ६, कैलाली—

स्थानीय धनगढीमा बौद्धधर्म प्रचार प्रसारमा बल पुग्ने गरी लोकचक्र बुद्धविहार र शान्तिपार्क निर्माण गरिने भएको छ । आगामी २५३२ अौं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा देश विदेशका भिक्षुहरू, लामाहरू र विद्वान्हरूलाई आमन्त्रित गरी उद्घाटन गरिने भएको छ । उक्त विहार निर्माण गर्ने समितिमा अध्यक्ष, उपाध्यक्षद्वय, सचिव, सहसचिव र कोषाध्यक्षमा क्रमशः ज्यो-तिषाचार्य पेमा वांग्याल लामा, सुब्बा हंसराज भट्ट, प्रयागराज जोशी, शिवकुमार डङ्गोल, स्थिरमणि वज्राचार्य र मीनवहादुर शाक्य रहनुभएको छ । सदस्यहरूमा संग्रामसिंह पछेरा, योगप्रसाद दाहाल, धनप्रसाद सुवेदी, कर्मा

शेर्पा, दुग्पा शेर्पा, छैस्ते शेर्पा, लक्ष्मण तुलाचन, बौद्ध लामा, तुलसीर म चौधरी, दण्डी शेर्पा र सूर्यचन्द्रानन्द राजोपाध्याय रहनुभएको छ । त्यस मध्ये दुई लाख पैसटी हजार आठसय एकतीस रूपिया चन्दा स्वरूप प्राप्त भैसकेको छ ।

बुद्धजयन्ती सम्पन्न

२०४४ वैशाख ३०, कास्की—

यहाँको पोखरा रामधाटस्थित बौद्ध अधौं सदनमा २५३१ अौं बुद्धजयन्ती विशेष कार्यक्रम सहित मनाइयो । गुरुड सम्प्रदायका ध्यावृ, पच्यु र लामा तीनवटै धार्मिक टोलीका सदस्यहरू परम्परागत रीति थिति अनुसार बौद्धमन्दिर-भित्र पूजा अर्चना गरे । त्यस अवसरमा स्व. गोरखा मेजर खुसीमान गुरुडको पुण्यस्मृतिमा वहाँकी श्रीमती मसन्ती गुरुडको हातबाट शव-राख्ने माथिल्लो तलामा निर्मित अन्दाजी ४५००० को लागतमा बनेको कोठा अधौं सदनलाई विधिवत् हस्तान्तरण भयो । सोही अवसरमा यो-गाचार्य किरणशंकरबाट 'भगवान् बुद्ध'का चार आर्यसत्य र तन्त्रयोग' को बारेमा प्रवचन गर्नुका साथे कर्म संन्यास अन्तर्गत ११ वटा योगाभ्यास समेत प्रदर्शन गर्नु भएको थियो । प्रमुख अतिथि को आसनबाट मानीय लक्ष्यबहादुर गुरुड भगवान् बुद्धले देखाएको आदर्श बाटोबाट हिँड आव्हान गर्नुभएको थियो ।

आजीवन ग्राहक

२०४४ आषाढ १८, काठमाडौं—

आनन्दभूमि बौद्धमासिक पत्रिकाको आजी वन ग्राहक संख्या ३६७ पुगेको छ । नयाँ थप हुनेहरूमा पाटनका हीराकाजि वज्राचार्य, त्रि-

शूलीका लक्ष्मीवहादुर शाक्य र बुटवलका कृष्ण-
मान शाक्य तथा राजकुमार श्रेष्ठ हुनुहुन्छ ।
ग्राहक संख्या १५६ नं. का त्रिशूलीका आजीवन
ग्राहक हर्षवहादुर शाक्यको असामयिक निधन
भएकोमा आनन्दभूमि परिवारले दिवंगत आत्मा
को चिर शान्तिको कामना गर्नुका साथै शोक-
सन्तप्त परिवारमा हार्दिक समवेदना प्रकट गरे-
को छ ।

गुलाबाजा प्रशिक्षण

२०४४ आषाढ २१, काठमाडौं-

मिति भगवान् बुद्धको पूजा अर्चना एवं स्तोत्र
पाठका साथै बाजाको मधुर ध्वनि प्रस्तुत गरी
बुद्धप्रति अर्पित हुने महायान परम्पराका बौद्ध-
हरू परम्परागत नेपाली सांस्कृतिक वाजाहरू
बजाउने गर्दछन् । प्रत्येक वर्ष श्रावण शुक्ल प्र-
तिपदादेखि भाद्रकृष्ण औसीसम्म एक महीना
गोश्रूङ्ग पर्वतस्थित स्वयम्भू महाचैत्यमा गई
गुलाबाजा सहित पूजा स्तोत्र गर्ने गरिन्छ ।
स्थानीय ३० बहाल टोलका गुलाबाज समितिले
बौद्धपरम्परा चिरस्थायीका लागि यस प्रकार-
को वार्जा शिक्षण गर्दै यस वर्ष पनि प्रशिक्षण
मुरु गरेको छ ।

[नेपालभाषा]

भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया उपचार

कोचाल

११०७ दिल्लाथ्व ६, थाइलैण्ड-

थनया बैंकक्य सञ्चालन जूगु W. F. B.
मा सम्मेलनय व्वतिकाविज्याह्य आचार्य डा. भिक्षु

आनन्दभूमि

अमृतानन्द महास्थविर अनया चूलालङ्कोर्न अस्पता-
लय स्वास्थ्योपचार याकालिध्वहे वैगु श्रावण २
गते शनिवारकुनु लिघ्यनीगु जुयाच्वांगु दु । वस्पो-
लया स्वास्थ्य क्रिमिकरूपं सुधार जूगु खै वस्पोलं
छ्वयाहयाविज्याह्य पर्ति सीदुगु खः ।

सहयोग समिति स्वन

११०७ दिल्लाथ्व ५, ख्वप-

थनया थिमीच्वांगु पाटी विहार सुधार व
विकासया लागी छगु सहयोग समिति स्वंगु दु ।
उगु समितिइ अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सह-
सचिव, कोपाध्यक्ष व उपकोपाध्यक्षय छसीकथं
हीराकाजि प्रजापति, मेघलाल श्रेष्ठ, श्यामकृष्ण
सायमि, विष्णुभक्त प्रजापति, जोगवहादुर अचाले
व धर्मसुन्दर वज्राचार्य च्वंगु दु । अथे हे गोपाल
प्रजापति व मञ्जु वज्राचार्य सल्लाहकार जूगु
थुगु समितिया सदस्यय जगतवहादुर प्रजापति,
चक्रबहादुर प्रजापति, कान्द्धाभाइ प्रजापति,
बाबुकाजि प्रजापति, दिनेश प्रजापति, बद्रीचक्र-
धर राजु गोरखाली व रामज्योति शाक्य च्वंगु
दु । उगु विहार सुधारया ऊबलय येै, ख्वप व
स्थानीय श्रद्धालु उपासक उपासिकापिंगु ग्वाहालि
आर्थिक सहयोग, श्रमदानया नाप २५ कु हाकःगु
द्येै व विहारया न्ह्याने ल्वहैतं व अप्पांसीगु ज्या
पूवंगु दु ।

भिक्षु मेधंकर मन्त

११०७ तछलागा १२, नुवाकोट-

थनया त्रिशूली सुगतपुर विहारय तदैनिसं
आवासीय रूपं च्वनाविज्याह्य भिक्षु मेधंकर
आकाळाकां मन्त । न्यादै न्ह्यवः प्वाया व्या-

न्सरया त्वय् या उपचार बैद्धक्य वनाः याकालि
स्वास्थ्य लाभ उत्तीकाच्चनाविज्याः ह्य खः ।
वस्पोलया अन्तिम दर्शनया लागी ये देशं छिह्ना
भिक्षुपि अनविज्याः गुखः । उव्यलय् भिक्षुपि
अनिरुद्ध व सुदर्शनपिसं अनित्यया विषये धर्म-
देशना यानाविज्ञात । वस्पोलया शवयात्राय्
भिक्षुसंघ, अनगारिकापि व स्थानीय आपालं
जनसमूहं शोक व्यक्त यानाः बृतिकाः गुखः ।
खीनादैय् मदुह्य वस्पोल न्हापां श्रामणेर छूगू
इ. १९५२ सनय् श्रीधः विहारय् बज्जालया
धम्मवर पहाथेरया उपाध्यायत्वय् खः । वस्पो-
लया गृहस्थीया नां बुद्धिराज शाक्य खः ।

परीक्षाया लिचो

११०७ दिल्लाश्व, यल-

थनया अनगारिका संघया गोसालय् जूगु
मिलिन्द प्रश्न 'उ तु' या मिखय् बुद्धधर्म व बौद्ध
दर्पण विषये जूगु २०४३ सालया परीक्षाय् न्या-
ह्या प्रथम श्रेणी व स्वह्य द्वितीय श्रेणी उत्तीर्ण
जूगु दु । प्रथम श्रेणी उत्तीर्ण जूपि मध्यय् कुसुम
बैद्य, सुरेन्द्ररत्न शाक्य, बाबुरत्न नापित, मनो-
हरादेवी शाक्य व विमला शाक्य खः । अथे हे
द्वितीय श्रेणी उत्तीर्ण जूपि विद्यालक्ष्मी शाक्य,
विजय शाक्य व मैया शाक्यपि खः ।

आनन्दभूमि सम्बन्धि सूचना

आनन्दभूमि पत्रिकाका
प्रतिनिधिहरूवाट पठाउन वाकी
रहेका रसीदप्याडहरू यथाशीघ्र
पठाउनु हुन अनुरोध छ ।

साथै जाहकशुक्ति लिदा स्पष्ट अक्षरमा ग्राहकको पूरा नाम र पूरा ठेगाना लेख्नु अनिवार्य छ ।
धेरैजसो स्थानहरूमा पत्रिका हुलाव बाटै पठाइने भएकोले विचारपूर्वक ध्यान पुऱ्याउनुहुन पनि
अनुरोध छ ।

सिटी अफिस:- संघाराम भिक्षुतालीमकेन्द्र
लुती, ढल्को, विष्णुपती,
काठमाडौं
(शोभामगवती जाने बाटो)

आहारक्तिराम्प्रामसि
स्वयेल मसि

पत्रिकाका
नेपाल लाइट सेट्टर्स
इन्डिया काठमाडौं
फोन १४१७४

व्यवस्थापक

आनन्दभूमि

पत्रब्यवहार:- आनन्दकुटी विहार

पोष्ट बबस ३००७ काठमाडौं

फोन: २४४४२०

मुद्रक:- ओम् प्रिन्टिंग प्रेस, ओम्ब्रहाल काठमाडौं नेपाल । २१६०५६, २२२४५७ र २२३१२५